

מדינת ישראל
הנהלת בתי המשפט

דו"ח הוועדה לבחינת דרכי ייעול ההליכים המשפטיים

בראשות כבוד השופטת רות רון

יוני 2008

חברי הוועדה:

עו"ד לאה רקובר, יועמ"ש הנהלת בתי
המשפט

מר מאיר בינג, רכז ממשל ומנהל,
משרד האוצר

עו"ד מיכל כהן, יעוץ וחקיקה, משרד
המשפטים

ליוו את הוועדה:

עו"ד ברק לייזר, המחלקה המשפטית,
הנהלת בתי המשפט

גב' ענת משה, משרד האוצר

מרכזת הוועדה:

גב' שרון בר-דור, הנהלת בתי המשפט

מדינת ישראל

הועדה לבחינת דרכי יעול ההליכים המשפטיים

עמ'	תוכן עניינים:
2	הקדמה
	<u>התחום האזרחי</u>
4	סדר דין מקוצר
6	סדר דין מהיר
7	בית משפט לתביעות קטנות
8	ביטול שאלונים
8	אגרות
9	חיוב אגרה על בקשות ביניים
10	העברת הסמכות בבקשות לפטור מאגרה לגורם מנהלי
11	חיוב בהוצאות בגין שכר טרחת עורך דין
14	סמכות מקומית
14	סמכות עניינית
15	ערעורים
15	מומחים
16	ביטול זכות אוטומטית לתגובה לתשובה ומתן שק"ד לשופט
16	הגבלת אורך חיי תיק
17	שופט אחד לכל תיק
18	Pre – action Protocol
18	ניצול מירבי של אולמות המשפט

19	חקירות שלא בפני השופט הדן
----	---------------------------

התחום הפלילי

25	הליך מקדמי (יום הקראות מרוכז)
27	מסירת כתבי אישום והזמנות לדין
28	צמצום הרכבים
28	עתירות אסירים
29	העברת חומר חקירה מהתביעה אל הנאשמים
29	המרת עבירות קלות בקנס או סנקציה אחרת בשק"ד תובע משטרתי
30	תשובת משיב בערעור פלילי
30	תיק מוצגים בתיקי פשע חמור
31	קביעת מועדים מוגבלים מראש להמצאת תעודת חיסיון

כללי

32	שימוש בדוא"ל לצורך המצאת כתבי בי-דין בין עו"ד לבית משפט
32	הקמת מחלקת מחקר

נספחים

33	נספח א'
34	נספח ב'
36	נספח ג'
39	נספח ד'
40	נספח ה'
42	נספח ו'
43	נספח ז'
44	נספח ח'
46	נספח ט'

55	נספח י'
56	נספח יא'
57	נספח יב'
63	נספח יג'
66	נספח יד'

מדינת ישראל

דו"ח הוועדה לבחינת דרכי יעול ההליכים המשפטיים

הקמת הוועדה ומטרותיה

מנהל בתי המשפט מינה את הוועדה במכתב מיום 28.11.07. הוועדה התבקשה להציע דרכים לשיפור ויעול ההליך המשפטי.

לאור עבודתן המקבילה של מספר ועדות אחרות, ראתה הוועדה את מרכז הכובד של עבודתה בבחינת תיקוני חוק, תקנות ונהלים, שיעמידו לרשות שופטים ולמערכת המשפט בכללותה כלים משופרים ליעול העבודה.

הוועדה ניסתה לבחון עניינים מסוגים שונים, כדי לברר מהם סוגי ההליכים שהוכיחו את עצמם כיעילים, ואף להרחיב את השימוש בהם – ומאידך גיסא, לבטל הליכים שאינם יעילים. כן ניסתה הוועדה לבחון כיצד ניתן להעניק לשופט במסגרת סמכויותיו כלי עבודה נוספים מעבר לאלה הקיימים היום, ולשכלל את הכלים הקיימים. זאת, כדי שבמקרים המתאימים יוכל השופט לעשות בהם שימוש לצורך יעול העבודה.

ישנם סוגים רבים של הליכים המתנהלים בפני בתי המשפט השונים, הנבדלים זה מזה הן בהיקף העניין הנדון, הן בסוג ההליך, והן במאפייניו. לא כל הכלים השיפוטיים מתאימים לכל הליך. הוועדה מציעה תוספת של "כלי עבודה" ל"ארגז הכלים" של השופט. השימוש בהם יעשה בהתאם לסוג ההליך, על מאפייניו השונים, ולשיקול דעתו של השופט.

הוועדה ניסתה לבחון את נושא היעילות גם בראייה מערכתית, ולברר בהקשר זה שאלות הקשורות לשיטות עבודה ולוויסות עומסים בין בתי משפט שונים.

הצעות הוועדה מתייחסות לשינויים הן בחקיקה ראשית, הן בחקיקת משנה והן בהנחיות. הנספח לדו"ח זה כולל, ככל שהדבר התאפשר, הצעות לתיקוני חקיקה.

שיטת העבודה

הוועדה פנתה בשלב הראשון של עבודתה לגורמים שונים בכל תחומי המשפט, כדי לקבל הערות, הצעות, מידע ורעיונות ליעול העבודה השיפוטית והאדמיניסטרטיבית בבתי המשפט.

הוועדה פנתה לכלל השופטים בארץ, לקבלת הצעות. שופטים רבים מערכאות שונות העוסקים בתחומים שונים, נענו והעבירו הצעותיהם והערותיהם.

בנוסף, נפגשה הוועדה עם גורמים שונים, ובין היתר, נשיאת בית המשפט העליון, שר המשפטים, נשיאים של בתי משפט, שופטים, מזכירי בתי משפט ואנשי מחשב. כן נפגשה הוועדה עם פרקליט המדינה, פרקליטי מחוז, ראש מחלקת תביעות במשטרה ונציגי הסנגוריה הציבורית. הוועדה נפגשה הוועדה גם עם יושב ראש לשכת עורכי הדין ונציגיה. הוועדה פנתה גם לאנשי אקדמיה,

וערכה פגישות עם חוקרים העוסקים בנושא של ייעול ההליך השיפוטי, ועם יו"ר המכון להשתלמות שופטים.

הוועדה קראה מאמרים, פרוטוקולים, הצעות ודוחות של ועדות אחרות, שחלקן סיימו כבר את עבודתן. הוועדה עיינה בהצעות חוק שעניינן ייעול ההליך השיפוטי, ובתזכירים וחוות דעת שונים שהוגשו בנושאים אלה.

הוועדה היתה ערה לאורך כל דיוניה, וכמובן גם במסגרת הדו"ח שלהלן, לכך שיעילות דיונית עלולה להיתפס במקרים מסוימים כבאה על חשבון צדק, או מראית פני הצדק. הוועדה ניסתה להימנע ככל האפשר מלפגוע ביכולתו של בית המשפט להשיג תוצאה צודקת. יחד עם זאת, הליך המתנהל לאורך זמן ובצורה מסורבלת עלול להביא לתוצאה שאיננה צודקת ובוודאי גם לפגוע בתחושת הצדק של בעלי הדין.

הוועדה ערכה דו"ח ביניים והעבירה אותו לעיונם של גורמים שונים, שחיוו את דעתם על ההצעות שהועלו בו.

ההצעות שנבחנו היו בתחום האזרחי, הפלילי, וכן הצעות כלליות. לא נבחנו תחומי משפט אחרים (משפחה, עבודה, תעבורה, הוצל"פ וכד').

מבין שלל ההצעות שהועלו בפני הוועדה, הוחלט להתמקד במספר הצעות, שיפורטו להלן.

התחום האזרחי

סדר הדין האזרחי הנוהג היום בבתי המשפט, קבוע בתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן – תקנות סד"א). תקנות אלה שונות לא אחת במהלך השנים, בדרך כלל לצורכי ייעול. כך, הוכללו במסגרתן סדרי דין מיוחדים, כגון סדר דין מקוצר או סדר דין מהיר. יש מקום לבחון, בין היתר, אם הליכים, שמלכתחילה הוכללו בתקנות לצורך ייעול וזירוז, שירתו את מטרתם. אותם הליכים שכיום כבר אינם מייעילים – יהיה מקום לבטלם. ביחס להליכים שנמצא כי יישומם הוא יעיל, יש מקום להרחיב את השימוש בהם.

כהערה מקדימה יש לציין, כי הוועדה ביקשה לקבל מידע רב ככל האפשר על מנת להגיע למסקנות מבוססות בדבר יעילותם של ההליכים השונים, אלא שהתעורר קושי בקבלת מידע אמין ומדויק. כיום, לא נמצא במערכת בתי המשפט גורם שבידיו לספק מידע הדרוש, למשל, לצורך השוואה בין הליכים שונים, והסקת מסקנות ביחס ליעילותם היחסית. לצורך קבלת מידע, נדרשת מומחיות והבנה – הן במערכת הממוחשבת של בתי המשפט, והן באופן הנכון לדלות את המידע הרלוונטי ממנה. לעתים אף עולה צורך לבצע מחקר מדעי, כדי להבין תופעות שונות המתרחשות סביב ההליך השיפוטי. בשולי הדו"ח מצאה הוועדה לנכון להציע הצעות ביחס להקמת מחלקת מחקר, שניתן יהיה להסתייע בה בעתיד בנושאים אלה.

סדר דין מקוצר

ההצעה – ביטול הפרוצדורה של סדר דין מקוצר.

הצעה כזו עלתה בפני הוועדה מספר פעמים, מתוך תחושה שלפיה מדובר בהליך שאיננו משרת עוד את מטרתו, ובמקום לקצר ולייעל – הוא הופך הליך ארוך ומסורבל יותר מאשר הליך של תביעה בסדר דין רגיל.

כדי לבחון אם אכן מדובר בהליך מיותר, ביקשה הוועדה נתונים ביחס לתביעות המוגשות בסדר דין מקוצר: מתי נקבע הדיון הראשון בהן, בכמה תיקים מוגשות בקשות רשות להגן, באיזה אחוז מהתיקים שבהם הוגשה בקשת רשות להגן התקבלה הבקשה (ולו באופן חלקי), ומהו משך הזמן הממוצע של הדיון בתיקים אלה.

ייתכן, שיש מקום בהקשר זה להבחין גם בין תיקים בסכומים שונים. כאמור, בפני הוועדה הוצגו נתונים חלקיים בלבד. ייתכן כי יהיה מקום לבצע מחקר נוסף בנושא זה בטרם יוחלט לאמץ הצעה זו.

שיקולים בעד קבלת ההצעה –

- התקדמות לעבר האחדה של סדרי הדין וממילא פישוטם.
- בהתאם להלכה הפסוקה, קל לקבל רשות להגן.
- אם ניתנת רשות להגן או נתקבלה בקשה למחיקת כותרת, הרי ההליך של הדיון בבקשה הוא הליך מיותר.

- ככלל, הדיון בבקשת הרשות להגן ארוך יותר משיבת קדם משפט בתביעה המתנהלת על פי סדר הדין הרגיל, מה שגוזל זמן שיפוטי רב יותר, ומעכב את מועדי הדיונים, שכן בית המשפט נדרש לייחד פרק זמן ארוך יותר ביומנו לצורך קיום הדיון.
- לא תמיד אותו שופט דן בבר"ל ובתביעה עצמה, מה שמצריך את לימוד התיק פעם נוספת על ידי שופט נוסף.
- לאחר מתן רשות להגן, התיק עובר ל"תור" של התיקים הרגילים – כך שבסופו של דבר הזמן הנדרש לבירורו הוא ארוך יותר (ה"תור" לדיון בבקשת הרשות להגן, הדיון עצמו, ולאחר מכן הדיון בתביעה עצמה).
- בישיבת קדם המשפט רשאי בית המשפט ליתן פסק דין, לרבות פסק דין חלקי בתובענה, במידה שנתברר שאין לנתבע הגנה בפני התביעה (ר' תקנה 143(9) לתקנות סד"א).

שיקולים נגד קבלת ההצעה –

- יש לבחון אם אמנם ההנחה בבסיס ההצעה תקפה, כלומר, מהו אחוז המקרים בהם מוגשת בקשת רשות להגן ולא ניתנת רשות להגן, או שניתנת רשות להגן חלקית.
- יתכן כי הצורך בהגשת תצהיר מטעם הנתבע מרתיע מפני התגוננות שווא, כך שבפועל מוגשמת מטרת ההליך שהיא מניעת דיוני סרק בתביעות מבוססות. יחד עם זאת, בתביעות שיוגשו בסדר דין מהיר, ממילא יצטרך הנתבע לתמוך הגנתו בתצהיר.
- כאשר ניתנת רשות להגן מוגבלת, יש בכך כדי לייעל את הדיון, שיתנהל רק בשאלה או בשאלות שבגינן ניתנה רשות להגן.

וריאציות אפשריות

- ביטול סדר הדין המקוצר בתביעות עד סכום מסוים (למשל – בבימ"ש השלום בלבד, או עד גבול סכום התביעות שניתן להגיש בסדר דין מהיר). לכאורה, בתביעות גדולות יותר, "משתלם" לתובע לנהל הליך כפול, כאשר יש סיכוי שכבר בסיום חלקו הראשון יינתן פסק דין (גם זמן ההמתנה לתחילת ההליך בבית המשפט המחוזי הוא בדרך כלל ארוך יותר).
- דרישה לראיות בכתב גם ביחס להפרה ולא רק ביחס להסכם.
- מתן אפשרות להגיש את התביעה בסדר דין מהיר – יהיה סכומה אשר יהיה.
- הקביעה אם לתת רשות להגן תעשה על ידי השופט ללא דיון ורק על סמך החומר שבתיק, ללא חקירות. אפשרות כזו חוסכת את השלב הראשון של הדיון, וניתן להעביר את התיק לשלב השני מהר יותר. אפשרות זו קיימת כבר היום במצב החוקי הקיים: תקנה 206(ג) לתקנות סד"א קובעת, כי בית המשפט רשאי לתת רשות להגן על יסוד הבקשה בלבד, והוא רשאי גם לדחות את הבקשה על יסוד הבקשה בלבד, מטעמים מיוחדים שיירשמו (ור' בהקשר זה את פסק דינו של כב' השופט רובינשטיין ברע"א 1264/08 **סלאמה מונדר ואח' נ' הראל חברה לביטוח בע"מ**, טרם פורסם, החלטה מיום 27.4.08).

- אם יבוטל ההליך, נשיא בית המשפט יהא רשאי להורות, כי כל התיקים המוגשים על ידי הבנקים, העיריות, חברות סלולאר וכד' ינותבו לדיון בפני שופט מסוים (יוער, כי כבר היום ישנם בעלי דין המעדיפים להגיש תביעות שניתן היה להגישן במסלול של סדר דין מקוצר, דווקא בסדר דין רגיל, כתביעות ממוכנות יצוין, כי עם השלמת הפריסה של מערכת "נט-המשפט" ניתן יהיה להגיש תובענות "מרחוק" באמצעים אלקטרוניים.

הוועדה ממליצה לבטל את ההליך של סדר דין מקוצר. ביחס לתביעות לסילוק יד במקרקעין או לפינוי מושכר מוצע לקבוע הליך מקוצר נפרד.

תיקון נדרש –

תיקון בתקנות סד"א הקובעות את ההליך של סדר דין מקוצר.

מצ"ב לדו"ח זה כנספח ב' הצעת תיקון.

מצ"ב לדו"ח זה כנספח ג' הצעת תיקון בענין תביעות לסילוק יד במקרקעין, כפי שהועברה לוועדה לענייני סדר הדין האזרחי.

סדר דין מהיר

ההצעה – העלאת סכום התביעות שחובה להגיש בסדר דין מהיר ל-100,000 ש"ח.

רקע – נשיאי בתי משפט השלום, וכן שופטים שעמם נפגשה הוועדה, סבורים כי מדובר בהליך יעיל מאוד, שמן הראוי להרחיבו. להערכתם, למעלה מ-90% מהתביעות מסתיימות במסגרת הדיון הראשון. באשר ליתר התיקים – ברובם מתקיימת ישיבת הוכחות אחת, ואז מסתיים הדיון.

הוועדה ביקשה לקבל נתונים כדי לאמת את העמדות שנשמעו בפניה בדבר יעילות ההליך של סדר דין מהיר: מה האורך הממוצע של דיון בהליך, כמה ישיבות מתקיימות בו בממוצע, ובאיזה אחוז מהתיקים מוגש כתב הגנה. לצורכי השוואה, ביקשה הוועדה לבחון תיקים בתביעות ממוניות בסכומים של 50,000 עד 100,000 ש"ח המוגשות בסדר דין רגיל, תוך השוואת נתונים מקבילים ביחס לתיקים אלה.

מהנתונים שנתקבלו לא הצליחה הוועדה להגיע למסקנות חד משמעיות. מסקנות הוועדה מסתמכות, אם כן, על הרושם שנתקבל מהנשיאים ומהשופטים.

לאור האמור, סבורה הוועדה, כי מדובר בהליך יעיל, וכי יש תועלת בהליך מסוג זה, בו התובע תומך את תביעתו בתצהיר, ומצרף אל התביעה מלכתחילה את כל המסמכים הרלבנטיים. מסקנה זו תוכל להועיל גם ביחס להליכים אחרים.

יוער, כי ככל הנראה לא בכל בתי המשפט מיושמות תקנות סד"א ביחס לדיון בסדר דין מהיר במלואן וככתבן.

הוועדה ממליצה, לפיכך, להגדיל את סכום התביעות שיש להגיש בסדר דין מהיר ל-100,000 ש"ח.

מצ"ב כנספח ד' לדו"ח זה הצעת תיקון.

בית המשפט לתביעות קטנות

ההצעה – הגדלת סמכות בית המשפט לתביעות קטנות ל-30,000 ש"ח

שיקולים בעד

- ההליך של תביעות קטנות נחשב בדרך כלל להליך יעיל.
- רוב רובם של תיקי תביעות קטנות מסתיימים בישיבה אחת.
- העלות לצדדים איננה גבוהה, בעיקר בשל כך שהם אינם מיוצגים.
- מדובר בהליך אופציונאלי בלבד, ומגיש התביעה זכאי לבחור להגישה בבית משפט השלום בסדר דין מהיר.

שיקולים נגד

- מדובר בהליך שחורג מההליך המשפטי הרגיל – מבחינת סדרי דין וראיות, ולכן יש לצמצמו.
- תביעות קטנות מוגשות היום לא רק בנושאים צרכניים – למרות שזו היתה הכוונה המקורית של ההליך, וההצדקה המקורית לקיומו.
- היום אין ערעור בזכות על פסק דין של בית המשפט לתביעות קטנות – אולם מוצע כי חלק מהשינוי יכלול קיומו של ערעור בזכות על פסק הדין. הצעת חוק בענין זה עברה בקריאה ראשונה ומונחת על שולחנה של ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

תיקון נדרש –

שינוי צו בימ"ש (סכום התביעה בתביעות קטנות). **מצ"ב כנספח ה' הצעת נוסח עם דברי הסבר.**

ההצעה – מוצע גם להוסיף תקנה לפיה צדדים בתביעה קטנה יהיו חייבים לצרף לכתבי בית הדין שלהם את כל המסמכים הרלוונטיים לסכסוך. כן מוצע לחייב את התובע לצרף מכתב דרישה ששלח לנתבע בטרם הגשת התביעה (כדי למנוע מצבים בהם מוגשת תביעה לפני שהוצגה דרישה לנתבע). הצעה זו עולה בקנה אחד עם הצעת הוועדה ביחס לתביעות רגילות ולהליך של pre action protocol (ר' להלן).

מצ"ב כנספח ו' הצעה לתיקון התקנות.

ביטול שאלונים

שופטים רבים סבורים כי ההליך של שאלונים הוא הליך מסורבל שאיננו תורם להליך העיקרי, וכי מטרתו מוחטאת.

שיקולים בעד

- התשובות לשאלות המוגשות במסגרת השאלונים הן בהרבה מקרים תמציתיות, מתחמקות ובלתי מספקות.
- קיום ההליך "מייצר" הליכי ביניים שעניינם בשאלה האם שאלות כאלה או אחרות בשאלון נענו, והאם יש לענות עליהן.
- ממילא ניתן לחזור ולשאול את כל השאלות שעלו בשאלון – במסגרת החקירה הנגדית, וכך בדרך כלל קורה. רק במקרים מעטים משמש השאלון במקום שאלות בחקירה נגדית, ובדרך כלל הוא בנוסף להן.

שיקולים נגד

- שאלון הוא כלי במסגרת הליכי ביניים, המאפשר צמצום מחלוקות, ומענה על שאלות שקשה יהיה לעד להשיב עליהן במהלך חקירה נגדית.

הוועדה מציעה – כלל, לבטל את ההליך של השאלונים, למעט בתביעות לפיצויים בשל נזקי גוף.

מצ"ב הצעת לתיקון תקנות כנספת ז'.

אגרות

ההצעה – הוועדה בחנה את השאלה אם מן הראוי לתת שיקול דעת לבית המשפט להורות על השבת אגרה, בכל שלב של הדיון.

שיקולים בעד

- כיום ניתן להורות על השבת האגרה בניכוי סכומים המפורטים בפריטים 35 ו-36 לתוספת לתקנות בית המשפט (אגרות), התשס"ז-2007 בכל שלב משלבי הדיון רק כאשר ההליך הסתיים בגישור או הועבר להכרעה בבוררות. אין טעם סביר להבחין בין צדדים שהגיעו להסכמה במסגרת גישור או שעניינם הועבר להכרעה בבוררות, לבין צדדים שהגיעו להסכמה בכוחות עצמם או בסיוע בית המשפט. אשר על כן, אם מושבת האגרה בכל שלב במקרה של גישור או בוררות, יש מקום להורות על השבתה בכל שלב גם במקרים אחרים של פשרות.
- קורה שצדדים המבקשים לקבל את החזר האגרה, יוצרים הסכם גישור "פיקטיבי", דבר שהוא כשלעצמו לא רצוי, אך מהווה תוצאה בלתי נמנעת של ההסדר האנומלי בתקנות האגרות.

- לבית המשפט אין כלים רבים לתמרץ צדדים להתפשר, והאפשרות להורות על השבת אגרה בכל שלב עשויה לשמש תמריץ ראוי.
- מתן שיקול דעת לשופט יבטיח כי אם הצדדים עיכבו את הפשרה שלא בתום לב, לא תושב להם האגרה.

שיקולים נגד

- אם הצדדים יהיו מודעים לכך שבימ"ש יכול להורות על השבת האגרה בכל עת, לא תהיה להם מוטיבציה להתפשר בשלבים מוקדמים של ההליך – ובסופו של דבר התוצאה תהיה של הכבדה ולא של ייעול (דחיית הפשרה לשלבים מאוחרים).
- קיים חשש כי בית המשפט ייטה תמיד להורות על השבת האגרה, אם ישתכנע שזהו תנאי לכך שהצדדים יתפשרו.

הצעת הוועדה –

הוועדה ממליצה להורות על השבה מדורגת של האגרה (בניכוי הסכומים שנזכרו לעיל) – בכל מקרה בו הצדדים הגיעו להסכמה מבלי שבית המשפט יידרש למתן פסק דין לגופו של עניין, בהתאם לשלבי ההליך:

פשרה עד שלב ההוכחות – תזכה את התובע בהשבה של מלוא האגרה בניכוי אגרת פתיחת הליך. לאחר תחילת הוכחות – יהיה שיקול דעת לבית משפט להורות על השבה של המחצית השנייה של האגרה, כולה או חלקה, בלבד.

הוועדה ממליצה כי הסדר מקביל יחול גם כאשר הצדדים הגיעו לפשרה במסגרת הליך גישור, כדי ליצור שוויון בין כל דרכי סיום ההליך.

בנוסף, בעתיד מוצע לבחון אפשרות של הגדלת סכום האגרה בחלק מההליכים. הדבר טעון בחינה בשאלת האפקטיביות של הגדלת סכום האגרה בהליכים מסוימים.

חוב אגרה על בקשות ביניים

שיקולים בעד

- בקשת ביניים בהליך אזרחי (בש"א) היא "הליך בתוך הליך" – כפי שתובע נדרש לשלם אגרה על "הליך" שפתח, כך גם מבקש בבש"א. ככל הליך אחר, בש"א כרוכה בעלויות דומות לכאלה שנגרמות כאשר נפתח תיק תובענה – פתיחת תיק, העברה לתגובה, בחלק מהמקרים – דיון, והחלטה של גורם שיפוטי. מוצדק לחייב את יוזם ההליך בתשלום כלשהו עבורו.
- בעלי דין נוטים לא אחת להגיש בקשות רבות, שחלקן מיותר, ואינו מועיל לקידום ההליך. אם הגשת בקשה תהיה כרוכה בעלות כלשהי, הדבר יצמצם את מספר הבקשות המוגשות, ויוגשו בקשות הכרחיות בלבד.

- ישנן בקשות שהצורך להגישן נובע ממחדל של המבקש – בקשות לתיקון, הוספה וכד'. אם צדדים ידעו כי הליך כזה כרוך בעלות נוספת, ישתדלו יותר להביא את כל החומר בפני בית המשפט מלכתחילה, באופן שלא יצריך בקשות תיקון. צד שהתרשל ונאלץ לבקש תיקון – מוצדק שישא בעלות נוספת.
- באשר לצדדים חסרי יכולת כלכלית – ניתן לקבוע כי צד שקיבל פטור מאגרה בהליך העיקרי, יהיה פטור גם מאגרה עבור בש"א במסגרת אותו הליך. ניתן לבחון אפשרות של מתן פטור במקרה זה למספר בקשות מוגבל מראש, וזאת כדי שבעל דין הפטור מתשלום אגרה לא יקנה יתרון בלתי הוגן על פני בעל הדין שכנגד או אף יעשה בכך שימוש לרעה.
- הצעה זו עולה בקנה אחד עם הצעת הוועדה לגבי הוצאות משפט (ר' להלן) – הוועדה ממליצה כי בית המשפט יפסוק הוצאות בתום כל הליך, ובכלל זה בתום הליך של בש"א.
- מתן פטור מאגרה להגשת בקשות מוסכמות יביא לניסיון כן של הצדדים להגיע להסכמה בטרם הגשת הבקשה.

שיקולים נגד

- צמצום זכות הגישה לערכאות.
- חיוב כאמור עלול ליצור אי שוויון בהגשת בקשות בין בעלי דין שידם משגת, לבין בעלי דין חסרי יכולת כלכלית.
- האגרה שהתובע משלם עם הבאת ההליך לבית המשפט כוללת, לכאורה, את העלות הכרוכה בניהול ההליך כולו, לרבות הגשת הליכי ביניים על ידי בעלי הדין משני צידי המתрс.

הוועדה ממליצה לקבוע כלל לפיו תשולם אגרה עבור הגשת בקשות ביניים. מוצע לקבוע רשימה של בקשות ביניים שיהיו פטורות מתשלום אגרה (דוגמת בקשה לפטור מאגרה). כמו כן, כדי לאזן את העלות הנוספת הנובעת מהטלת אגרה על בקשות ביניים, ניתן לשקול אפשרות של הקטנת סכום האגרה הכוללת שמשולמת בגין ההליך העיקרי בעת הבאתו. כך, האגרה הנוספת, בגין הליכי ביניים, תשולם על ידי הצד שייזום הליכים כאלה, רק אם הליכים כאלה אכן יוגשו במהלך הדיון בתובענה.

כן מוצע שבקשות בהסכמה יהיו פטורות מאגרה.

מצ"ב כנספח ח' הצעת תיקון לתקנות האגרות.

העברת הסמכות בבקשות לפטור מאגרה לגורם מנהלי במערכת המשפט

ההצעה – גורם מנהלי יבחן את הבקשה, כאשר שיקול הדעת שלו לא יתייחס לנושא של סיכויי התובענה, אלא רק לסוגיית יכולתו הכלכלית של המבקש.

שיקולים בעד

- ככל שמדובר ביכולת הכלכלית, ניתן לבחון אותה על יסוד קריטריונים ברורים שייקבעו בתקנות. הנתונים יוגשו לבעל הסמכות במסגרת מסמכים מפורטים, ותבוצע בדיקה שהיא אובייקטיבית וטכנית בעיקרה.
- בבתי הדין הרבניים הבדיקה המקבילה נעשית על ידי גורמים מנהליים.
- בלשכה לסיוע משפטי, הפועלת מכוח חוק הסיוע המשפטי, התשל"ב-1972, נבחנת יכולתו הכלכלית של מבקש הייצוג. בחינה זו דומה בעיקרה לבחינת חוסר היכולת לצורך פטור מתשלום אגרה, והיא מתבצעת בלשכה לסיוע משפטי על ידי גורמים מנהליים שאינם שופטים.
- אם ייקבע כי יש להגדיל את סכומי האגרות בחלק מההליכים, ואם ייקבעו אגרות גם להליכים נוספים (כגון בש"אות), יהיה מקום לוודא שקיים הליך יעיל ביחס לאותם תובעים פוטנציאליים שאינם יכולים לעמוד בתשלום האגרה, ושניתן יהיה לפטור אותם מאגרה אם יציגו את המסמכים המתאימים.

שיקולים נגד

- לא ייבחנו סיכויי התביעה, והדבר עלול להביא לריבוי הליכי סרק.
 - ריכוז סמכויות בידי גורם מינהלי עלול לגרום להפחתה משמעותית במתן פטורים, תוך פגיעה בזכות הגישה לערכאות.
 - קיים חשש שמתן הסמכות לפטור מאגרה בידי גורם מינהלי, החוסכת לכאורה בזמן שיפוטי יגרור, תגרור מעמסה מינהלית וערעורים רבים על החלטות של הגורמים המינהליים.
- הוועדה ממליצה לקבל את ההצעה. לצורך כך יהיה צורך בתיקוני חקיקה, בהתאם להסדר שייקבע.

חיוב בהוצאות בגין שכר טרחת עורכי דין (להלן – הוצאות משפט)

פסיקת הוצאות משפט משליכה באופן עקיף על יעילות ההליך המשפטי. עצם ידיעתו של צד להליך משפטי כי הוא עלול להיות מחויב בהוצאות על הליך סרק, או הליך שהוא לא יזכה בו, עשויה למנוע או להפחית קיומם של הליכים כאלה.

הוצאות משפט, או הידיעה על האפשרות להיות מחויב בהן, הן "חסם כניסה" להליך שיפוטי. ככל חסם, הן אמורות למנוע הגשתן של תביעות סרק, אך מנגד עלולות למנוע גם הגשתן של תביעות ראויות.

הוועדה סבורה כי מן הראוי לתקן את תקנות סדר הדין האזרחי, כדי לקבוע שיקול דעת מובנה ביחס לפסיקת ההוצאות. ענין זה יביא להאחדה בנושא ההוצאות בין בתי משפט שונים. הוא

יאפשר לצדדים לצפות בצורה טובה יותר את הסיכונים הניצבים בפניהם בהקשר זה, ולבתי המשפט – לעשות שימוש בכלי זה כדי לתמרץ פשרות.

ישנם מספר מסלולים אפשריים לתיקון המצב ביחס להוצאות משפט:

1. קביעת "תעריף" לכל "פלח" מהדיון – קרי, קביעת סכום לחיוב בגין כל ישיבת קדם משפט, ישיבת הוכחות, הגשת סיכומים וכד'. מובן, כי התעריף שייקבע יהיה תעריף בסיסי, ובית המשפט יהיה זכאי לסטות ממנו על פי שיקול דעתו.

2. הבניית שיקול הדעת השיפוטי בקביעת הוצאות משפט - הכוונת בית המשפט לנושאים שעליו לבחון במסגרת קביעת סכום ההוצאות, תוך הותרת שיקול הדעת בדבר קביעת הסכום שיפסק עבור כל שלב בידי השופט הדן. לדוגמא, התקנות יקבעו כי השופט צריך להביא בחשבון את מספר קדמי המשפט שהיו בהליך, מספר ישיבות ההוכחות, היקף הסיכומים וכד'.

3. קביעה כי בית המשפט, ככלל, יפסוק לזכות הצד שזכה בהליך הוצאות משפט ריאליות, היינו הוצאות שישקפו את הסכומים שהוציא אותו צד בפועל לצורך ניהול ההליך.

הוועדה ממליצה על הדרך הראשונה, של קביעת "תעריף".

החסרונות של השיטות האחרות:

קביעת שיקולים מנחים כלליים בפסיקת הוצאות שעל פיהם יכריע השופט בדבר סכומי ההוצאות – פתרון כזה לא יפתור את הבעיה, לדעתה של הוועדה. כבר היום מציינות תקנות סד"א באיזה אופן על בתי המשפט לפסוק הוצאות. בפועל, כל שופט פועל על פי שיקול דעתו ועל פי "מפתח" שקבע לו. קשה להניח, כי פירוט רב יותר של אמות המידה יביא לשינוי של ממש במנהג בתי המשפט. בהנחה שהמצב הקיים איננו משביע רצון, לדעת הוועדה, אין בתיקון האמור כדי להועיל. זאת ועוד, אין בחלופה זו משום מענה לבעיית חוסר האחידות בפסיקת הוצאות.

פסיקת הוצאות ריאליות – חלופה זו אף היא בעייתית, ממספר טעמים. ראשית, היא עלולה לעודד בעלי דין לפנות לעורכי דין שגובים שכר טרחה גבוה, מתוך הנחה שהצד השני ישא בסופו של דבר בהוצאותיהם. חלופה זו עלולה ליצור מקדם לייקור ההליכים ולפגיעה בזכות הגישה לערכאות. בנוסף, עלול להתעורר חשד לקיומם של שני הסכמי שכ"ט נפרדים – עבור הלקוח ועבור הצד שכנגד. מחלוקות בענין זה עלולות להביא לקיום דיונים נפרדים ומורכבים בנושא ההוצאות, שבהם יהיה על בית המשפט לשמוע עדויות ולקבוע מימצאים עובדתיים.

גם ההלכה הפסוקה קבעה, כי ההוצאות להן זכאי צד להליך הן הוצאות "ריאליות סבירות" (בג"צ 891/05 **תנובה מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בישראל בע"מ נ' הרשות המוסמכת למתן רשיונות יבוא – משרד התעשייה, המסחר** (דינים עליון, כרך עג, 407, החלטה מיום 30.6.2005)). כלומר, למעשה, כאשר ההוצאות הריאליות אינן סבירות – בית המשפט יפסוק הוצאות לפי המדד של הוצאות סבירות. לכן, נכון יותר לקבוע מראש מדד של הוצאות סבירות, שבית המשפט יפסוק לפיו.

יתרונותיו של הפתרון המוצע – קביעת "תעריף" לכל פלח מהדיון –

ראשית, חלופה זו תקדם האחדה בסכומי ההוצאות שייפסקו על ידי בתי המשפט. האחדה כזו תקנה לצדדים יכולת לצפות את שיעור ההוצאות הצפוי בסוף ההליך, תוך שהם מודעים לכך בכל שלב של המשפט. הידיעה כי כל ישיבה נוספת כרוכה בסיכון לתשלום נוסף, עשויה לגרום לצמצום מספר הישיבות הלא הכרחיות, וממילא לייעול ההליך.

הידיעה ביחס לסכום הסיכון בקשר להוצאות, עשויה להועיל גם בקידום פשרות, כאשר גם ענין זה יילקח בחשבון מראש, והצדדים יוכלו "לתמחר" את הסיכון ביחס אליו.

יודגש שוב, כי על פי הצעת הוועדה, לבית המשפט נתונה סמכות לסטות מהתעריף שייקבע. אולם, סטייה תחייב הנמקה כלשהי מצד בית המשפט, וניתן לקבוע קריטריונים למקרים בהם הסטייה תהיה מוצדקת.

קריטריונים ברורים בנושא ההוצאות, יאפשרו גם ניצול של מכשיר זה בצורה אפקטיבית יותר. אחת ההצעות שתפורט בהמשך, עניינה חיוב בעלי דין לנהוג על פי פרוטוקול טרם הגשת תובענה (pre action protocol). כך, למשל, יכלול הפרוטוקול פנייה בכתב לצד שכנגד או קיום פגישה עמו. ניתן להשתמש במנגנון משוכלל של חיוב בהוצאות כסנקציה נגד תובע או נתבע, אם אינם ממלאים את חובותיהם בהתאם לפרוטוקול.

הוועדה איננה סבורה כי, ככלל, השיקול של העדר יכולת כלכלית של צד להליך שלא זכה בו, צריך להיות שיקול בהפחתת שיעור ההוצאות שייפסקו כנגדו. פסיקת הוצאות היא מעין פסיקה של נזק שגרם הצד המפסיד לצד הזוכה. הקטנת שיעור ההוצאות שנפסקות – פוגעת בצד הזוכה. לכן, סוגיית מצבו הכלכלי של הצד שחויב בהוצאות, מקומה במסגרת בחינת שאלת פרישת החוב בפני רשויות ההוצאה לפועל. על כל פנים, השיקול של היכולת הכלכלית של הצד המפסיד, כמו גם שיקולים אחרים, ייבחן על ידי בית המשפט ויתפתח במסגרת ההלכה הפסוקה.

עניין נוסף שנבחן הוא שאלת פסיקת הוצאות מקום בו התובע לא זכה במלוא הסכום שנתבע. הוועדה סבורה כי אם בית המשפט פסק לתובע סכום שהוא בשיעור 80% ומעלה מהסכום שנתבע על ידיו – הוא ייחשב לצורכי פסיקת ההוצאות כמי שזכה בתביעה במלואה. אם זכה התובע בסכום המהווה 30% או פחות מהסכום שנתבע – לא ייפסקו לזכותו הוצאות כלל. במצב הביניים, בו בית המשפט פסק לתובע סכום הנע בין 30% לבין 80% מסכום התביעה המקורי, ייפסק לתובע סכום הוצאות המשקף את זכייתו היחסית.

מצ"ב כנספח ט' הצעה לתיקון תקנות סד"א.

* ההצעה הוכנה בסיוע עו"ד טל חבקין

סמכות מקומית

ההצעה – על מנת לאפשר ויסות עומסים בין בתי משפט מוצע ליתן סמכות לגורם במערכת המשפט להעביר תיקים ממחוז למחוז. שיקול הדעת של הגורם הממונה לא יהיה מוגבל – והוא יוכל להתייחס לתיק אחד מסויים, אך גם לקבוצות תיקים.

שיקולים בעד

- כלי לויסות עומסים.
- המרחב הגיאוגרפי בישראל אינו כזה שמצדיק תחימה מוחלטת של אזורי השיפוט.

שיקולים נגד

- הכבדה אפשרית על בעלי דין שעניינם יידון במקום מרוחק.

הוועדה ממליצה על מתן אפשרות לניוד תיקים לצורך ויסות עומסים, ועל תיקון סעיף 78 לחוק בתי המשפט בהתאם.

הוועדה שקלה במסגרת סוגיית הסמכות המקומית, גם את ההצעה להקים בבתי המשפט מחלקות מתמחות בנושאים מסוימים. הצעה ברוח זו הומלצה אף בעבר על ידי הוועדה לבדיקת מבנה בתי המשפט בישראל, "ועדת אור". מוצע, כי מחלקות אלה ידונו בנושאים מיוחדים (כגון, קנין רוחני, חברות, ניירות ערך, מיסים), שבתחומי מומחיות, כערכאה בעלת סמכות שיפוט ארצית (בדומה לבית הדין להגבלים עסקיים ולבית הדין לחוזים אחידים המצויים כיום בבית המשפט המחוזי בירושלים), או ערכאות ספורות שאזור שיפוטן יכלול מקבץ של מחוזות.

היתרונות של הצעה זו הם בהגברת היעילות. הקמת המחלקות המקצועיות תיצור מומחיות ספציפית של השופטים בנושא הרלבנטי, וכפועל יוצא ישופר השירות ותוגבר היעילות.

מנגד, התמחות עלולה לפגום ביעילות, מבחינת האפשרות לנייד שופטים מדיון בסוג נושאים אחד לדיון בסוג נושאים אחר, על פי צורכי המערכת.

הוועדה ממליצה בהמשך להמלצות ועדת אור, לחדש את קידום ההצעה, ולבחון יישומה האופרטיבי.

סמכות עניינית

ההצעה – טענה לפיה בית המשפט נעדר סמכות עניינית תועלה על ידי הצד הטוען אותה עד לתחילת ההוכחות. מובן, כי בית המשפט ביוזמתו רשאי אף הוא להיזקק לטענה, אך מוצע לקבוע שאם לא עשה כן עד מועד תחילת ההוכחות, התוצאה תהיה שלבית המשפט תוקנה הסמכות העניינית. הצעה ברוח זו כלולה בדו"ח הוועדה לבדיקת מבנה בתי המשפט הרגילים בישראל (דו"ח ועדת אור, בעמ' 122), והיא דרושה כדי למנוע כפל הליכים ועיכובים משמעותיים בניהולם. הוועדה סברה כי מן הראוי להגביל את המועד לדיון בטענת חוסר סמכות עניינית גם כאשר העניין מועלה על ידי בית המשפט, שאם לא כן, יוכל הצד המעוניין להעלות את הטענה "להסב את

תשומת ליבו של בית המשפט להעדר הסמכות העניינית גם בשלבים מתקדמים יותר של ההליך, קרי, לאחר תחילת ההוכחות.

יודגש, ההצעה מתייחסת להעברה בתוך מערכת בתי המשפט הכלליים, ולא כורכת בתי דין חיצוניים.

ערעורים

ההצעה – קביעה כי כל הערעורים האזרחיים המוגשים לבית המשפט המחוזי יידונו בפני דן יחיד. השופט שבפניו נקבע הערעור, יהיה רשאי להחליט על העברתו לדיון בפני מותב תלתא, על פי שיקול דעתו.

הוועדה סבורה כי בשלב הראשון מן הראוי לקבוע כי ערעורים על תביעות בסכום של עד 100,000 ₪ יידונו בדן יחיד. הצעת חוק ברוח זו תלויה ועומדת כיום, וכאמור הוועדה ממליצה עליה.

מומחים

ההצעה – בתיק בו קיימת מחלוקת בענין שבמומחיות, יהיה בימ"ש רשאי להורות על מינוי מומחה מטעמו, שחוות דעתו תהא חוות הדעת היחידה בתיק, ובעלי הדין לא יהיו רשאים להוסיף עליה חוות דעת מטעמם, אלא ברשות מיוחדת של בית המשפט.

שיקולים בעד

- יעילות – לעתים קרובות, ריבוי חוות דעת של מומחים שונים מטעם הצדדים אינו מקדם את יכולתו של בית המשפט להכריע בעניינים שבמומחיות, ואך מכביד על ההליך, מאריכו שלא לצורך ומייקר את עלותו.
- זכותם של בעלי הדין להביא מומחים מטעמם לא תיחסם לחלוטין, ולבית המשפט יוותר שיקול דעת להתיר הגשת חוות דעת מטעם הצדדים.
- מומחה מטעם בימ"ש הוא מומחה ניטרלי שאיננו מתיימר לשרת מטרה של צד מסוים, ולכן סביר להניח כי חוות דעתו תהיה יותר אובייקטיבית – מה שאין כן כאשר מדובר במומחים מטעם הצדדים.

שיקולים נגד

- על פי רוב, חוות דעת מומחה מטעם בית המשפט מאומצת על ידי בית המשפט. קיים חשש להעברת שיקול הדעת השיפוטי מבית המשפט למומחה מטעמו.
- העדר מגוון דעות עלול למנוע מבית המשפט אפשרות להיחשף למספר דעות מקצועיות לגיטימיות.
- חשיפת בית המשפט לדעות מנוגדות זו לזו באופן קיצוני, עשויה להובילו לתוצאה מאוזנת, מדויקת ואמינה יותר, מאשר הסתמכות על חוות דעתו של מומחה יחיד.

אם תתקבל הצעה זו, יהיה צורך להסדיר הוראות בדבר מימון חוות דעת מומחים מטעם הצדדים, מקום בו בית המשפט מתיר הגשתן, וזאת כדי למנוע אי שוויון בין בעלי הדין.

יצוין, כי שתי ועדות נוספות יושבות על המדוכה בנושא מומחים –

צוות של משרד המשפטים בראשות עו"ד שרית דנה, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (אזרחי), המתמקד בסוגיית מומחים רפואיים; ועדה בראשות נציבת תלונות הציבור על שופטים, השופטת בדימי' שטרסברג-כהן, הבוחנת באופן כללי את נושא מינוי בעלי מקצוע על ידי בתי משפט.

הוועדה סבורה, כי ככל שלבית המשפט תהיה רשימה של מומחים אמינים שהוא יוכל להיעזר בה בתחום מסוים, תגבר הנטייה לאפשר מינוי מומחה מטעם בית המשפט, במקום המומחים מטעם הצדדים.

הוועדה ממליצה כי ייקבע כלל שיעניק לבית המשפט סמכות למנות מומחה אחד מטעמו, שחוות דעתו תהיה במקום חוות הדעת של המומחים מטעם הצדדים, ככל שקיימות חוות דעת כאלה. בית המשפט יהיה רשאי למנות את המומחה גם אם הצדדים יתנגדו לכך, ולאחר שנתן להם הזדמנות להשמיע טענותיהם בהקשר זה.

מוצע להעביר המלצה זו לצוות במשרד המשפטים.

ביטול זכות אוטומטית לתגובה ומתן שק"ד לשופט

לפי הפרוצדורה הקבועה בפרק כ' לתקנות סדר הדין האזרחי, כאשר מוגשת בקשה בכתב לבית המשפט, נתונה לצד שכנגד זכות להגיב לבקשה בתוך עשרים ימים; לאחר מכן נתונה זכות למבקש בתוך עשרה ימים, להשיב בכתב לתגובה. במצב זה נדרשת המתנה של עשרה ימים עד לחלוף המועד להגשת כתב התגובה, כאשר לעיתים המבקש לא מגיש כלל כתב תגובה, ולעיתים האמור בכתב התגובה מהווה חזרה על האמור בבקשה המקורית. ישנם מקרים בהם בית המשפט סבור, לאחר עיון בבקשה ובתגובה, כי תגובה נוספת איננה נחוצה לשם מתן החלטתו. ככל שבעלי הדין עומדים על חקירת המצהירים, בית המשפט מכריע בבקשה לאחר קיום דיון בנוכחות הצדדים, ושבמסגרתו הם יכולים להתייחס לאמור בכתבי בי- הדין שהוגשו. נראה אם כן, שהליך התגובה לתשובה עשוי להיות במקרים מסוימים מכביד ומיותר.

מצ"ב כנספח י' נוסח מוצע לתיקון התקנות.

הגבלת אורך חיי תיק

הוועדה סבורה, כי מטעמי צדק ויעילות, יש לשאוף לקיצור "חיי" התיק ממועד הגשתו לבית המשפט עד למועד מתן פסק דין סופי. לשם הגשמת מטרה זו מוצע לפעול בשתי דרכים:

האחת, באמצעי מינהלי: מערכת המחשב החדשה לניהול תיקי בתי המשפט ("נט-המשפט") כוללת הגדרת משימות לתיק, וקציבת לוחות זמנים לכל משימה. כן מובנה בתוך המערכת תהליך שבמסגרתו אי עמידה בלוח זמנים מסוים שנקבע מראש, תגרור התרעה של המערכת הממוחשבת

לגורם שעליו מוטלת המשימה או לגורם הממונה עליו. לדעתה של הוועדה, מן הראוי להגביל את מספר ישיבות קדם המשפט בתיק.

הדרך השנייה היא עיגון מפורש בתקנות סד"א של סמכות בית המשפט להגביל את מספר העמודים בכתבי בית הדין השונים, ואת משך הזמן המוקדש לחקירות ולסיכומים.

[הוועדה ממליצה שהצעה זו תיושם, בשינויים המחויבים, גם במסגרת סדר הדין הפלילי].

מצ"ב כנספח יא' נוסח מוצע לתיקון התקנות.

שופט אחד לכל תיק

בחלק מבתי המשפט קיימת חלוקת עבודה, שלפיה, שופטים מסוימים מיוחדים לדיונים מקדמיים בהליך ("שופט מוקד" או רשם), ואילו שופטים אחרים מתמקדים בניהול דיוני ההוכחות.

הוועדה מבקשת לבחון האם הסדר זה הוא רצוי, והאם מן הראוי לתקנו – בין בדרך של נוהל או בדרך של תיקון התקנות.

שיקולים בעד פיצול הדיון בין שני שופטים

- שופטי המוקד רוכשים מיומנות בניהול ישיבות קדם המשפט. במסגרת זו הם רוכשים יתרון בקידום המטרות שלשמן נקבעה ישיבת קדם המשפט – קביעת המוסכמות והפלוגתאות, ובחינת האפשרות להביא לסיום הסכסוך בפשרה.
- מודעות הצדדים לכך שהצעות הפשרה המועלות במסגרת קדמי המשפט לא נחשפות בפני השופט שידון בתיק (במקרה שהפשרה לא תושג), מתמרץ אותם לשקול בחיוב ובפתיחות הצעות פשרה.
- קיימת ודאות אצל השופטים ואצל בעלי הדין מבחינת שלבי הדיון וניהול יומן בית המשפט. קיים תיחום ברור בין השלב המקדמי לבין שלב ההוכחות, שעשוי להביא למיצוי ההליכים המקדמיים.

שיקולים נגד פיצול הדיון בין שני שופטים

- במקרים בהם לא הסתיים הדיון בשלב המקדמי, התוצאה ההכרחית היא ששופט נוסף נדרש ללימוד התיק מתחילתו, ולעתים מדובר בתיקים מורכבים שהכנתם לשמיעת הוכחות עשויה לארוך זמן רב.
- העברת ההליך לדיון בפני שופט שני מקימה לעולם את האפשרות של "חזרה לאחור", להצעות פשרה שהועלו בעבר, תוך יצירת "ערכאת ערעור" על הצעות הפשרה הקודמות.
- אופן הכנת התיק משתנה משופט לשופט – ויש יתרון לכך שהשופט שידון בתיק הוא זה שהכין אותו לקראת קיום דיוני ההוכחות.

המלצת הוועדה – הוועדה איננה מציעה בשלב זה לבטל את השיטה שקיימת במספר בתי משפט של שופט מוקד, אולם היא מציעה כי כל נשיא יבחן את הטיעונים שלעיל, ואת האפשרות לאור

הקשיים בשיטה הקיימת – לצמצם את השיטה לפיה מספר שופטים דנים בתיק אחד, או אף לבטלה, והכל בשים לב למאפיינים הספציפיים של בית המשפט שעליו הוא ממונה.

Pre-Action Protocol –

הצעה לפיה בהליכים מסוימים תוטל על התובע חובה לפעול בהתאם לפרוטוקול קבוע לפני הגשת התביעה, כגון חיוב התובע לפנות בכתב לנתבע, להציע להיפגש איתו או לערוך ישיבת גישור. פרוצדורה דומה קיימת באנגליה, ויש לבחון את יישומה שם, לצורכי השוואה.

מצ"ב כנספח יב' מסמך שהוכן על ידי משרד המשפטים בהקשר זה.

הוועדה ממליצה להוסיף ולבחון ענין זה. הוועדה ערה לכך שהצעה זו הועברה לוועדה לענייני סדר הדין האזרחי בראשות כב' הנשיא א' גורן, והיא מציעה לחדש את הדיון בה. כמו כן, מוצע כי התיקון ייעשה אף בהתייחס לתיקון שנעשה לאחרונה בתקנות סד"א ביחס לחובת קיום פגישת מהו"ת.

ניצול מירבי של אולמות בתי המשפט

למערכת המשפט נדרשות תשומות ניכרות, כאשר אחד המשאבים העיקריים הוא אולמות בתי המשפט (בינוי, תחזוקה, ארנונה). כיום לא נעשה שימוש באולמות בחלק משעות היום. "משמרת שנייה" נהוגה כיום בחלק מבתי המשפט במתכונת מצומצמת. הדבר מאפשר ניצול יעיל יותר של אולמות בית המשפט, משאב אשר במקרים רבים אינו מנוצל דיו.

הוועדה ממליצה – לשפר את ניצול האולמות על ידי שמיעת דיונים עד השעה 16:00 (לא בהכרח על ידי אותו שופט). בנוסף, כהנחיה לבינוי של בתי משפט חדשים, ממליצה הוועדה לבחון אפשרות לחלק אולם אחד בין מספר שופטים, בהתאם לצרכים. הצעה זו תואמת את ההצעה שנשמעה בפני הוועדה, ששופטים ייחדו חלק מימות השבוע לשמיעת דיונים באולם עד שעות מאוחרות יותר, וחלק אחר לכתובת החלטות בלשכתם.

חקירות שלא בפני השופט הדן

אחד הגורמים הצורכים זמן שיפוטי רב הוא קיום דיוני הוכחות ושמיעת ראיות. לכן, הוועדה ביקשה לבחון אפשרות של קיום חלק מדיוני הוכחות בדרך אלטרנטיבית.

הזכות לחקור בחקירה נגדית עדים על תצהיריהם נועדה לאפשר לצד החוקר לעמת את העד עם האמור בתצהירו עם גרסאות נוספות של העד ושל עדים אחרים, ולנסות לקעקע את גרסת בעל הדין שכנגד. כן נועדה החקירה לאפשר לצד החוקר לקבל מידע רחב יותר בנושאים הקשורים ליריעת המחלוקת, שלא נכללו בתצהיר עדותו הראשית של העד.

הקשיים הכרוכים בשמיעת ראיות

שמיעת הראיות, כאמור, היא אותו חלק מההלך שאורך זמן רב ביותר.

בדרך כלל בית המשפט מייחד לפחות יום דיונים אחד ולעתים, כאשר מדובר בתיקים מורכבים בהם מספר העדים הוא רב – אף מספר ימי דיונים, לצורך שמיעת הראיות. מחמת העומס המוטל עליהם, בתי המשפט לא קובעים דיוני הוכחות ברצף. כמו כן, הם נתקלים בתי המשפט בבקשות רבות לדחיית מעדי הדיונים. התוצאה היא פרקי זמן ארוכים בין דיון אחד למשנהו, ועיכוב כולל בניהול הליכים.

לאור האמור, כדאי, לדעת הוועדה, לבחון אפשרות של הסדר אלטרנטיבי, ולו בנסיבות מסוימות, שיפנה זמן שיפוטי רב בהליכים אזרחיים.

עדות ראשית בתצהירים

פיתרון אחד שננקט כבר בעבר והוא מיושם היום ברוב רובם של הדיונים בהליכים אזרחיים, הוא הפיתרון של הגשת עדויות ראשיות בתצהיר. תקנה 168 לתקנות סד"א מקנה לבית המשפט סמכות להורות, כי עד יקדים ויגיש תצהיר על עדותו. מאחר שכאמור, הפרקטיקה של הגשת תצהירי עדות ראשית היא פרקטיקה מקובלת, הרי שבאופן זה נחסך אותו חלק של הזמן השיפוטי שנועד לשמיעת עדויותיהם הראשיות של העדים.

הצעת הוועדה מתייחסת לכן, בעיקרה, לחקירות נגדיות של העדים על תצהיריהם.

מטרותיה של החקירה הנגדית

חקירה נגדית של עדים נועדה, כפי שהובהר לעיל, למספר מטרות עיקריות. המטרה הראשונה היא לנסות להוכיח כי העד אינו דובר אמת, וכי גרסתו אינה נכונה. הטקטיקות הנהוגות בהקשר זה הן רבות ומגוונות, וכוללות אפשרות של עימות העד עם גרסאות אחרות (שלו ושל אחרים), עימות העד עם ראיות אובייקטיביות (מסמכים, תמונות, הקלטות וכד'). כן נוהגים עורכי דין לשאול את העד שאלות בנושאים שאינם קשורים ישירות לתביעה, כדי להוכיח שהוא איננו אמין.

כיצד מוכח חוסר אמינות, או שגרסתו של העד איננה נכונה?

ישנה אפשרות שעד יבוא במבוכה במהלך החקירה, יתבלבל, או לא ידע להשיב לשאלות. ישנה גם אפשרות שכאשר העד יעומת עם גרסאות אחרות או עם ראיות אחרות, הוא ישנה את גרסתו באופן חלקי או מלא.

מטרה נוספת בבסיס עריכת חקירות נגדיות היא הרחבת היריעה, תוך ניצול ידיעותיו של העד ביחס לעובדות הרלוונטיות לטובתו של החוקר. לדוגמה, אם מדובר בעד מומחה, עשוי עורך הדין החוקר לחקור אותו ביחס לנושאים שבמומחיותו, לצרכיו של הצד אותו הוא מייצג.

גם נחקר שהיה עד לאירוע מסוים, נותן בדרך כלל תצהיר עדות ראשית ובו גרסה מוגבלת ביחס לאירוע, בהתאם לצרכיו של בעל הדין שמטעמו הוא מעיד. עורך הדין החוקר עשוי לבקש פרטים נוספים, שהוא מעוניין לעשות בהם שימוש, כגון הרקע לאירוע, הנוכחים בו ומשך הזמן שארך. הגם שפרטים אלה אינם בהכרח שנויים במחלוקת, הם עשויים לסייע לצד החוקר בחיזוק טענה כזאת או אחרת שהוא מעלה.

החשיבות שבחקירות בפני שופט

חשיבותה של חקירת עד בפני שופט נעוצה במספר נימוקים עיקריים:

ראשית, דיונים בפני שופט מאפשרים לשופט מגע בלתי אמצעי עם בעלי הדין "שמאחורי" הסכסוך המשפטי וכתבי הטענות המנוסחים באופן משפטי (בדרך כלל על ידי עורכי דין). קשר בלתי אמצעי זה, הכורך פן אנושי, יש בו כדי להגביר את הסיכוי שבית המשפט יעשה צדק עם בעלי הדין. מבחינתו של העד, מסירת עדות במעמד שופט היא "ליבו" של ההליך המשפטי, ומהווה ההזדמנות היחידה להביא דבריו בפיו הוא בפני השופט הדין בתיק. כל אלה במצטבר, יש בהם משום הגברת אמון הציבור במערכת השפיטה. קיום חקירות שלא בפני שופט עלול ליצור בקרב ציבור המתדיינים תחושת ריחוק מבית המשפט ופגיעה באמון.

שנית, החקירה נועדה לאפשר לשופט לבחון את "אותות האמת" שבתשובותיו של העד, כדי להכריע בדבר מהימנותו, ולהחליט אם הוא דובר אמת או לאו.

בנוסף, נוכחות השופט בחקירה נועדה לאפשר לשופט לשלוט בחקירה, לצמצם אותה לשאלות שהן הכרחיות לצורך ההכרעה בתיק, ולמנוע שאלות מיותרות, מטרידות, חוזרות על עצמן וכד'.

תפקידו של השופט במסגרת החקירה הנגדית הוא גם להחליט, במקרים של התנגדויות לשאלות שנשאלות, אם להתיר את השאלה או לפסול אותה.

האם ניתן לאור השיקולים הנ"ל, לקיים חקירות שלא בפני שופט?

גילוי אותות האמת

מובן שהשאלה אם חקירה היא הכרחית כדי שהשופט יוכל להתרשם מ"אותות האמת" של העד, נגזרת מהשקפת העולם השיפוטית ביחס ל"אותות אמת" אלה – האם הם קיימים וממה הם נובעים.

אם השקפת עולמו של השופט היא כי אותות האמת הם בעיקרם עניינים שניתן לגזור מעיון בפרוטוקול – כי אז אין הכרח כי השופט ישמע את העדים בעצמו. כך, אם השקפת עולמו של השופט היא כי ניתן לקבוע את מהימנות העד, על ידי בחינת הקוהרנטיות של עדותו, אופן ניסוח תשובותיו, השוואת גרסתו לזו של עדים אחרים, השוואת גרסתו בחקירה לגרסאות מוקדמות יותר שלו עצמו, השוואת גרסתו לראיות אובייקטיביות, ובחינת הגרסה במשקפיים של שכל ישר וסבירות (עסקית, כלכלית או אחרת) – כי אז אין הכרח, לצורך קביעת ממצאי מהימנות, כי השופט הכותב את פסק הדין ישמע את העד מעיד בפניו.

אם, לעומת זאת, השקפת עולמו של השופט היא כי במהלך העדות הוא מסוגל לבחון אם העד דובר אמת בהתאם לשפת הגוף שלו, ולעניינים נוספים שקשה להגדירם, אך הם ניכרים במהלך העדות, הנטייה להורות כי השופט ישמע את העד בעצמו – תגבר. יחד עם זאת, יש להעיר כי גם שופט שזו השקפת עולמו, יכול לא לשמוע את החקירות, אלא לקבל צילום וידיאו שלהן, כאשר הצדדים יפנו אותו לאותם קטעים בחקירה בהם לטעמם יש "אותות אמת" שמהם השופט מתבקש להתרשם.

מעורבות השופט בחקירה

אם החקירה איננה מתנהלת בפני שופט, ישנו חשש מפני חקירות ממושכות יתר על המידה. בשל שיקולים הדומים ל"דילמת האסיר", לכל אחד מהצדדים עלול להיות אינטרס להאריך בחקירה ככל האפשר. מטעם זה, עלולים הצדדים שלא לקצר ולמקד את החקירות, אף אם הדבר נכון יותר מבחינתם.

מנגד, כאשר הדיון מתנהל בפני שופט, וודאי שהדברים נכונים כאשר מדובר בשופט אקטיבי, המתערב במהלך החקירות, ישנו סיכוי גדול יותר שהחקירות יהיו ממוקדות בנושאים הרלוונטיים לדיון – ולכן הן תהיינה קצרות יותר.

עולה השאלה, אם השיקול האמור, בדבר ביטול זמנם של בעלי הדין, מטה את הכף אל עבר שלילת ההצעה לאפשר חקירות נגדיות שלא בפני שופט. ניתן להניח, שככל שהפרקטיקה של קיום חקירות שלא בפני שופט תוטמע, ייקבעו הסדרים שיגברו אף על החשש מפני התארכות יתר של חקירות נגדיות בשל העובדה שהן נערכות שלא בפני השופט הדין, ושיאפשרו קיומן של חקירות ענייניות.

התנגדויות

עניין נוסף שעלול לעורר קושי כאשר החקירה מתנהלת שלא בפני שופט, הוא נושא ההתנגדויות. כאשר צד מתנגד לשאלה בחקירה נגדית, בדרך כלל מחליט השופט בהתנגדות באופן מיידי, מה שמאפשר להמשיך את החקירה. קיומן של התנגדויות ללא אפשרות הכרעה מיידיית בהן, עלול ליצור מצב בו לא ברור באיזה כיוון ניתן להמשיך את החקירה.

קיומן של חקירות שלא בפני שופט במצב המשפטי הקיים

גם היום מאפשר הדין בנסיבות מסוימות מתן פסק דין מבלי שהשופט שכתב אותו שמע את העדים, כולם או חלקם:

- עדות מוקדמת: תק' 171 לתקנות סד"א קובעת כי אם עד עומד לצאת מהארץ, או שיש טעם אחר לצורך לגבות את עדותו מיידיית, רשאי בית המשפט או הרשם לגבות את העדות, והוא גם רשאי להורות כי העדות תיגבה בפני פקיד בית המשפט או אדם אחר שימונה לכך. זהו מצב בו עדות של עד או עדים בהליך נגבית על ידי שופט או רשם (לא בהכרח השופט שידון בתיק), ובמקרים רבים היא נגבית על ידי "פקיד בימ"ש", כגון עורך דין העובד בבית המשפט. התקנה אף מאפשרת שמיעת העדות על ידי "אדם אחר".
- נבצרות של שופט – תקנה 177 לתקנות סד"א קובעת, כי אם נמנע משופט להמשיך לשמוע הליך שהוא החל לשמוע, רשאי שופט אחר "לנהוג בעדות... כאילו הוא עצמו שמע או רשם

את העדות...". אכן, מדובר בעדות שנשמעה בפני שופט – ומבחינה זו החששות ביחס לשליטה בהליך אינם קיימים – אולם מדובר במקרה נוסף בו השופט ששמע את העדויות איננו השופט שכותב את פסק הדין.

- שאלונים ושאלות הבהרה – מקרה נוסף בו השופט איננו שומע את העדות, הוא מקרה בו הצדדים מסתפקים במשלוח שאלונים והגשת התשובות שנענו במסגרתם בהסכמה, ללא התייצבות של העד. מקרה דומה הוא המקרה של עד מומחה, אשר במקום לזמנו לבית המשפט – נשלחות אליו שאלות הבהרה, והוא משיב עליהן בכתב.
- הסכמת הצדדים לעדות מחוץ לבית המשפט – בית המשפט רשאי להתיר, כפוף להסכמת הצדדים, כי בנסיבות מסוימות תיגבה עדות שלא בפניו. הצדדים רשאים להסכים ביניהם על אופן גביית העדות, והעדות מוגשת לבית המשפט כחלק מחומר הראיות. שימוש באפשרות זו נעשה, למשל, כאשר העד נמצא מחוץ לישראל.

החלופות האפשריות

יישום ההצעה לגבות עדויות שלא בפני שופט יכול שיבוא במספר חלופות –

1. עדויות כחלק מההליכים המקדמיים (הרחבה של השאלונים בדומה להליך ה-depositions בארצות הברית);
2. עדויות מחוץ לבית המשפט רק כאשר הצדדים מסכימים;
3. מתן שיקול דעת לבית המשפט להורות על שמיעת העדות מחוץ לבית המשפט ללא הסכמת הצדדים.

בכל אחת מן החלופות, ניתן לקבוע כי העדויות יהיו בתוך בנין בית המשפט, ושהן ייגבו על ידי "פקיד בימ"ש" (דוגמת עוזר משפטי), או שניתן להורות לעורכי הדין לקיים את החקירות במשרדיהם, ללא נוכחות של גורם שהעדות תישמע בפניו ושתהיה לו סמכות מסוימת לשלוט באופן הבאתה. בנוסף, ניתן לחייב בהקלטת הדיונים, או בצילומם בווידיאו. אם ניתנת הסכמה – אפשר גם להקליד את העדות.

הצעת הוועדה – להסמיך את בית המשפט להורות, על פי שיקול דעתו ולאחר שניתנה לבעלי הדין הזדמנות לטעון טענותיהם לעניין זה, על קיום חקירות נגדיות – של עדים מומחים בלבד – שלא בפניו. יש להבטיח כי תינתן הסכמתם של העדים המומחים להליך זה. הסמכות תוגבל להליכים שבהם בעלי הדין מיוצגים. מוצע לבחון בעתיד הרחבת האפשרות הזו לעדויות נוספות מלבד אלה של מומחים.

עדות שלא בפני השופט – בהתאם לשיקול דעתו של השופט

הוועדה סבורה, כי אין מקום להחיל את המנגנון של עדות מחוץ לכותלי בית המשפט רק במקרים בהם שני הצדדים מסכימים לכך. התנייה כאמור עלולה ליתן בידי צד "זכות וטו" ולסכל שימוש בפרוצדורה המוצעת גם במקום שהיה בה כדי ליעל את ההליך לטובת כל הנוגעים בדבר.

שיקולי בית המשפט אם להורות על שמיעת עדויות שלא בפניו יכללו, בין היתר, את טיב המחלוקת – אם המחלוקת נעוצה בשאלות שבעובדה, בית המשפט ייטה שלא להורות על חקירה

שלא בפניו, כדי להתרשם מהעד באופן בלתי אמצעי; גודל התביעה והיקף העדויות – מאחר שמדובר בהליך שעלול להיות יקר יותר מאשר הליך בפני בית המשפט (הן משום שהחקירות עלולות להיות ארוכות יותר, והן משום העלויות הטכניות הכרוכות בצילום/הקלטה), נראה שבדרך כלל אין מקום להורות על עדויות שלא בפני בית המשפט בתיקים בסכומים נמוכים, או בתיקים שבהם צפוי מספר קטן של עדים ומשך חקירות קצר יחסית. במאמר מוסגר יוער, כי יתכן שבמהלך ישיבת קדם המשפט בה תידון האפשרות לעדויות שלא בפני השופט, יתחייב הצד המתנגד לכך כי החקירות שינהל בפני בית המשפט יהיו מוגבלות בזמן, ואולי הוא אף יוותר על חקירות נגדיות של חלק מהעדים. לכן, קיומה של האפשרות של בית המשפט להורות על חקירה שלא בפניו, עשויה כשלעצמה להביא לייעול ההליך.

במשך הזמן יתגבשו קריטריונים נוספים.

יוער, כי השופט יוכל לקבוע כי חלק מהעדויות יישמעו בפניו, וחלק יישמעו שלא בפניו. כמו כן, השופט יוכל להחליט בכל עת לזמן לפניו עד, שכבר העיד או החל להעיד שלא בפניו. הצדדים יהיו זכאים לבקש מבית המשפט כי הוא ישמע עדות של עד שכבר העיד שלא בפני השופט. באופן זה, גם לאחר העדות החיצונית יוכל השופט להורות על השלמה של העדות בפניו.

בפני מי תישמע העדות

אפשרות אחת, היא כי החקירה תתבצע בין כותלי בית המשפט, בנוכחות פקיד בית משפט. פקיד בית משפט יכול שיהא עוזר משפטי לשופט או מזכיר בית המשפט.

חקירה בין כותלי בית המשפט, הגם שלא באולמו של השופט, תורמת לתחושה של הצדדים כי מדובר בהליך שיפוטי. באופן זה יימנע הריחוק מבית המשפט ותישמר התחושה שמדובר בעדות משפטית, ובמעמד שיש לכבדו. בנוסף, תפקידו של פקיד בית המשפט יהיה, בין היתר, לפקח על רישום הפרוטוקול, כך שניתן בנסיבות בהן העדות נשמעת בפניו – להימנע מהקלטת הדיון.

מנגד, הצורך בקיום ההליך בפני פקיד בית המשפט מייקר את ההליך מבחינת המערכת. לצורך קיום הליך כזה, יהיה צורך באולם פנוי לשעות הדיון, בפקיד שיצטרך לפקח עליו, ובקלדנית.

לאור השיקולים הנ"ל, מוצע כי, ככלל, יתקיים הליך החקירות בין כותלי בית המשפט בפני פקיד בית המשפט, אלא אם כן הצדדים יסכימו לקיימו מחוץ לבית המשפט.

התנגדויות

ככלל, מוצע כי כאשר מושמעת התנגדות, היא תתועד בפרוטוקול, והעד ישיב על השאלה בכפוף להתנגדות. אם בסופו של דבר יחליט בית המשפט לקבל את ההתנגדות – הוא יתעלם מהתשובה. במקרה של התנגדות המבוססת על טענה של חיסיון או סוד מסחרי, העד יהיה רשאי שלא להשיב לשאלה, והחקירה תימשך. העניין יובא בפני השופט להחלטתו.

ייתכנו מקרים בהם צד יבקש להפסיק את החקירה בשל התנגדות. במקרים כאלה, יהיה אותו צד זכאי לפנות לבית המשפט, כדי שבית המשפט יכריע אם יש מקום לקיים את החקירה בפני השופט הדין. בית המשפט יבחן בדיעבד אם היתה לכך הצדקה ויביא זאת בחשבון במסגרת פסיקת ההוצאות.

אופן ניהול ההליך

מוצע כי לאחר שיוגשו תצהירי העדות הראשית מטעם הצדדים, יוחלט על אופן שמיעת העדויות. הצדדים יוכלו לטעון טענותיהם, ובית המשפט יחליט אם העדים המומחים או חלקם יוכלו להישמע שלא בפניו. ביחס לעדים המומחים שלא יישמעו בפניו, יורה בית המשפט על האופן ועל המקום בו הם יישמעו. כמו כן, יקבע בית המשפט לוח זמנים לניהול החקירות.

תיעוד החקירה

מאחר שמדובר בעדות שלא בפני בית המשפט, חשיבותו של תיעוד העדות מקבלת משנה תוקף. בית המשפט יחליט על אופן תיעוד הדיון שלא בפניו, כך שישקף באופן המיטבי את שנאמר והתרחש בו. בית המשפט רשאי להורות על תיעוד הדיון באמצעות וידאו, באמצעות הקלטה (לרבות תמלול) או באמצעות רישום פרוטוקול בדרך של קצרנות או קלדנות. הצדדים יהיו רשאים לטעון בפני בית המשפט טענותיהם לעניין זה. קיום החקירה שלא בנוכחות שופט ותיעודה באחת מן הדרכים האמורות תאפשר גמישות בלוח הזמנים של השופט, שיוכל לעיין בפרוטוקול בכל עת, ללא צורך באולם, בקלדנית או בתיאום עם הצדדים.

מצ"ב כנספח יג' הצעת תיקון לתקנות סד"א. יש לבחון בהקשר זה צורך לערוך התאמות בחקיקה ראשית.

* הצעת התיקון הוכנה בסיועו של עו"ד עמית יריב

פלילי

הליך מקדמי (יום הקראות מרוכז)

הוועדה נפגשה עם מספר נשיאים, שופטים, סנגורים ציבוריים, פרקליטים ותובעים משטרתיים, שהתייחסו לנושא יישומו של ההליך המקדמי שלפי סעיף 143א לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (המכונה גם "יום הקראות מרוכז").

ההליך המקדמי מתקיים בפני שופט מוקד, ותכליתו לצמצם מחלוקות ולקדם הסדרי טיעון. שופט המוקד מורשה לעיין בחומר חקירה, לשמוע בהרחבה את עמדות התביעה וההגנה ואף את הנאשם עצמו. בית המשפט מוסמך באותו מועד להציע הצעות לסיום ההליך בהסכמה. במסגרתו של הליך זה, מסתיים הטיפול בעשרות תיקים פליליים ביום אחד.

בפני הוועדה נטען, כי שיטה זו מייעלת את עבודת בתי המשפט וחוסכת זמן שיפוטי יקר. כן נטען, כי השיטה מונעת עינויי דין לנאשמים, אשר לא נאלצים להמתין להכרעה בעניינם במשך חודשים ארוכים. נציגי התביעה טענו, כי מיצוי ההליך הפלילי בזמן קצר יחסית, תוך הקלה בעונשו של הנאשם והתחשבות בשיתוף הפעולה שלו, עדיפה על פני ענישה חמורה יותר, אשר תוטל על הנאשם בחלוף זמן רב ממועד ביצוע העבירה. לעמדה זו הייתה שותפה גם הסנגוריה הציבורית, המייצגת את מרבית הנאשמים בהליך זה.

הגורמים עמם נפגשה הוועדה, הציגו כקושי את העובדה שההליך אינו מיושם בתפוצה ארצית, אלא במספר מחוזות בלבד.

בטרם גיבוש עמדתה בנושא ובשאלה אם ראוי להרחיב את הפרקטיקה למחוזות נוספים, החליטה הוועדה לצפות ביום הקראות. הוועדה פנתה בעניין זה לנשיא בתי משפט השלום במחוז המרכז, כב' השופט יהודה פרגו. באישורו, צפתה נציגות של הוועדה בהליך המקדמי המתקיים בפני סגן הנשיא, כב' השופט פדר, בבית משפט השלום בכפר סבא. לאחר מכן קיימה הוועדה מפגש עם השופט בלשכתו וכן עם נציגי התביעה והסנגוריה אשר נטלו חלק בהליך.

במסגרת יום ההקראות המרוכז בו צפתה הוועדה נקבעו לדיון כ-80 תיקים, בעבירות קלות יחסית, המצויות בסמכות התביעה המשטרתית, כגון עבירות רכוש, עבירות על חוק הכניסה לישראל, עבירות שימוש בסמים מסוכנים וכדומה. יודגש, כי בפועל דן בית המשפט במספר נמוך יותר של תיקים שכן כשלושים אחוז מהנאשמים אינם מתייצבים לדיון. לוועדה נמסר, כי בימי הקראות מתקיימים גם דיונים בתיקים המנוהלים על ידי הפרקליטות. יום הדיונים החל בסביבות השעה 8:00, בבוקר וכל התיקים נקבעו בהפרש של חמש דקות זה מזה.

באולם בית המשפט נכחו הנאשמים, נציגי התביעה המשטרתית ונציגי הסנגוריה הציבורית. התביעה המשטרתית יוצגה בהליך על ידי תובע משטרת, אשר ניהל את פרשת התביעה באולם בית המשפט. בנוסף, קיימה תובעת בכירה, המשמשת כראש שלוחת תביעות, את ההידברות עם הסנגורים מחוץ לאולם.

הסנגוריה הציבורית יוצגה בהליך על ידי נציג מטעמה כגורם ממונה, אשר בין היתר ייצג את הנאשמים שהתייצבו לדיון כשהם בלתי מיוצגים. מקצת הנאשמים פנו לסנגוריה הציבורית מבעוד מועד על מנת להסדיר את ייצוגם, והגיעו לדיון כשהם מיוצגים.

במרבית המקרים, סיכמו ביניהם הצדדים הסדר טיעון אשר הוצג בפירוט בפני בית המשפט. בית המשפט הסביר לנאשם את פרטי ההסדר ואת משמעות ההודאה מבחינתו של הנאשם, ולאחר ששוכנע כי הללו נהירים לנאשם וכי ההסדר התקבל בהסכמתו המודעת, אישר את ביצועו.

בחלק מאותם מקרים, אשר העונש המוסכם נקבע כשירות לטובת הציבור או עבודות שירות, נגזר דינו של הנאשם בכפוף לכך שתינתן חוות דעת חיובית על ידי הממונה על עבודות השירות. במקביל, נמסר לנאשם טופס ובו מצוינים פרטי הממונה לצורך תיאום פגישה ועריכת חו"ד. כאשר ההסדר כלל עונש של מאסר בפועל, הופנה הנאשם על ידי בית המשפט לשירות המבחן לשם קבלת תסקיר, ונקבע דיון נוסף.

נמסר לנציגי הוועדה, כי בית המשפט מקיים הליך המכונה על ידו "יום תסקירים", בנוכחות נציג של שירות המבחן. במסגרת זו ניתן מענה מידי על ידי שירות המבחן לשאלות המתעוררות ביחס לתסקיר ותוקפו.

לגבי מיעוטם של הנאשמים אשר אינו מודה בביצוע העבירה, מתמצה ההליך של יום ההקראות, והתיק בעניינם נקבע על ידי שופט המוקד לשמיעת הראיות בפני שופט אחר. כך נשמעו, בזה אחר זה, עשרות תיקים במהלך היום, כאשר בחלק בלתי מבוטל מהם הסתיים הטיפול עוד באותו היום.

ההתרשמות הכללית של נציגות הוועדה מההליך בכללותו, הייתה כי מדובר בהליך יעיל, שכל הנוגעים בו – גורמי תביעה, סניגוריה, קציני מבחן ושירות בתי הסוהר – מודעים לתפקידם ופועלים בתיאום.

אמנם, מדובר במספר גדול מאד של תיקים המחייב שליטה ובקרה, אך לבד מתקלות בודדות של תיקים שלא הגיעו בזמן או של נאשמים שלא התייצבו לדיון, ההליך היה מאורגן ונשלט על ידי השופט. ההליך התנהל תוך שמירה על כללי הסדר ולא נצפו אירועים חריגים. כמו כן, לא נצפתה תרעומת מצד הנאשמים או כל התנהגות אחרת מצדם, העשויה להוות סימן לכך שישנה תחושה מסוימת של פגיעה בזכויות. לדעת נציגי הוועדה, היעילות שבהליך ניכרת באורח מובהק.

לדידה של נציגת התביעה, השיטה מאפשרת את מיצוי הדין עם יותר עבריינים ב"זמן אמת" ובכך מקדמת את ההרתעה. לדבריה, ללא ההליך, הייתה נאלצת המדינה לוותר על העמדתם לדין של עבריינים רבים בשל חוסר במשאבים. היא הוסיפה, כי הענישה היא סבירה ומאוזנת. נציג הסנגוריה הציבורית ציין שההליך מונע מהנאשמים עינוי דין, ושלל כל טענה בדבר פגיעה בזכויות נאשמים. אף כב' השופט פדר הציג בפני הוועדה נתונים מספריים התומכים בשיטה.

הוועדה ממליצה

הוועדה התרשמה כי ההליך המקדמי לפי סעיף 143א לחוק סדר הדין הפלילי הוא הליך ראוי ויש ליישמו בתפוצה ארצית, בין היתר כדי להביא להאחדת הליכים בכל בתי המשפט. יחד עם זאת, ניתן לשקול קביעת נהלים והנחיות ביחס למספר המקסימאלי של נאשמים שניתן לזמן ליום

הקראות אחד – כדי לא להביא לכך שיוזמן מספר גדול מידי של נאשמים. הוועדה ממליצה כי גם הנחיות אלה ייושמו באופן אחיד בכל בתי המשפט.

הפעלתו המוצלחת של ההליך המקדמי טעונה שיתוף פעולה כלל מערכתי של גורמי התביעה, הסנגוריה, שב"ס, שירות המבחן וכמובן בתי המשפט. כן מוצע, כי הנושא יובא לדיון משותף בפני נשיאי בתי המשפט כדי לבחון יישומו בכל המחוזות. במקביל, מוצע לקבוע נוהל עבודה לבתי המשפט (שופטים ומזכירות) בדבר אופן הפעלתו ויישומו של ההליך, למן מסירת כתב האישום ועד לגזירת הדין.

מסירת כתבי אישום והזמנות לדין

במהלך דיוני הוועדה הועלתה על ידי סני"צ רחל אדלסברג, העומדת בראש התביעה המשטרתית, טענה לפיה קיימת בבתי המשפט תופעה של אי התייצבות נאשמים ועדים לדיונים. לטענתה, תופעה זו גורמת לביטול הדיונים ולבזבוז זמן יקר.

לצורך בדיקת העניין, פנתה הוועדה בכתב למזכירים הראשיים בבתי משפט שונים, ונתבקשה התייחסותם הכוללת לנושא מסירות כתבי אישום והזמנות נאשמים ועדים. מהבדיקה מסתבר, כי רק כארבעים עד חמישים אחוזים מהנאשמים ומעדי התביעה מתייצבים לדיון שנקבע בעניינם. מרביתם של הנאשמים והעדים לא מתייצב לדיון, מסיבות שיפורטו בהמשך.

כתבי אישום נמסרים כיום לנאשמים על ידי גורמי התביעה, באמצעות מזכירות בית המשפט. כתבי האישום נמסרים על פי דין בדואר רשום לכתובתו של הנאשם, כפי שזו נמסרה על ידי גורמי התביעה על גבי כתב האישום. ברם, חלק ניכר מכתבי האישום חוזרים למזכירות בתי המשפט בציון "לא נדרש", "לא ידוע" או "לא קיים". הוא הדין באשר לזימון עדים.

נוכח ריבוי המקרים בהם לא עלה בידה של מזכירות בית המשפט לבצע מסירה כדן, בשל פרטים שגויים או בלתי מעודכנים שנמסרו לה על ידי גורמי התביעה, התפתח נוהל עבודה מקומי בין מזכירות בית המשפט והמשטרה, לפיו מזכירות בית המשפט מרכזת את כל כתבי האישום שבהם לא בוצעה מסירה כדן, מעבירה אותם למשטרת ישראל והמשטרה היא זו שמבצעת את המסירה. מדיווחי המזכירים הראשיים עולה, כי ככל הנראה בשל מצוקת כוח אדם, המשטרה אינה מבצעת את חלקה במוסכם, ולא ממציאה את כתבי האישום וההזמנות. כפועל יוצא מכך, נאלצים בתי המשפט להשקיע משאבים ניכרים במסירת כתבי האישום ש"לא נדרשו" במסירה אישית, לרבות בדרך של מיקור חוץ. באשר לכתבי האישום שהכתובת המצוינת בהם אינה עדכנית או שגויה, לא נעשה דבר עד מועד הדיון בו מתבררת סוגית המסירה. דבר זה מצריך על פי רוב את ביטול הדיון, ומחייב את בית המשפט לא אחת להורות על הבאתם של הנאשמים בצו, וכל זאת ללא צורך מעשי. הדבר גורם כמובן לבזבוז זמן שיפוטי יקר.

נוכח האמור לעיל ממליצה הוועדה כדלקמן:

1. ליזום מהלך בהשתתפות הנהלת בתי המשפט וגורמי התביעה, אשר במסגרתו תועבר האחריות הכוללת למסירת כתבי האישום וההזמנות של עדי התביעה מבתי המשפט לגורמי התביעה. לחלופין, מוצע כי גורמי התביעה יערכו כך שפרטי הנאשמים והעדים בכתבי האישום יהיו מדויקים ומעודכנים, באופן שמספר התקלות בהתייצבותם יופחת

משמעותית. מכל מקום, מוצע כי גורמי התביעה יתחייבו לשאת באחריות לביצוע המסירות שלא יבוצעו בסבב הראשון.

2. במקביל יש להטמיע במזכירות בתי המשפט את תהליך העבודה הבא:

- המזכירות תמציא בדואר רשום הזמנות לנאשמים/עדים, עפ"י הכתובות שיימסרו לה על ידי גורמי התביעה.
- כשבועיים לפני מועד הדיון תתבצע בדיקה של אישורי המסירה בתיק.
- בתיק שבו אין אישורי מסירה כלל, או כאשר הזימון מוחזר ללא ביצוע בציון "לא ידוע" / "כתובת לא מספיקה" / "לא נדרש" / "עזב ללא מען", תונפק החלטה מובנית, המורה למאשימה לבצע מסירה אישית לנאשם או לעד. בבתי משפט בהם פועלת מחלקה לניתוב תיקים (מנ"ת), תצא הודעה זו מטעמה. בבתי משפט שבהם לא פועלת מנ"ת, יש לקבל החלטה כללית על ידי הנשיא, וליישמה בהודעת מזכירות.
- יש לוודא שהעתק של ההחלטה המובנית יהיה מתוּיָק בתיק, על מנת שניתן יהיה לעקוב אחר ביצועה.

צמצום הרכבים

בפני הוועדה עלה הנושא של צמצום הרכבים בהליכים פליליים, וביניהם: ערעורי אסירים על החלטות ועדת שחרורים, ערעורים פליליים ודיוני הרכב בעבירות פשע חמור. לגבי חלק מן ההצעות נתגלעה מחלוקת בין אלה המצדדים בייעול משמעותי של ההליך הפלילי באמצעות צמצום הרכבים, לבין אלה הסבורים כי דווקא דיון בפני הרכב מבטיח תוצאה צודקת ומאוזנת יותר.

לוועדה נמסר, כי הוועדה לענייני סדר הדין הפלילי בראשות כב' השופטת מ' נאור (להלן – ועדת נאור) דנה בנושא של צמצום הרכבים, ובוחנת בצורה פרטנית ביחס לאילו עבירות ניתן לקבוע כי הן יידונו בפני דן יחיד.

הוועדה ממליצה על ניסיון לצמצם הרכבים, מטעמי ייעול. הגדרת העבירות הספציפיות או סוגי ההליכים שבהם יצומצמו הרכבים, מן הראוי שתידון על ידי ועדת נאור.

נושא נוסף שהוועדה מצאה כי ראוי להישמע בפני שופט אחד הוא עתירה להסרת חיסיון. ממשרד המשפטים נמסר לוועדה כי הנושא מטופל. הוועדה ממליצה לקדם את הטיפול.

עתירות אסירים

מדי שנה מוגשות לבתי המשפט המחוזיים עתירות אסירים לפי סעיף 62א לפקודת בתי הסוהר במספרים הולכים וגדלים. עיון בפסיקה מעלה כי רוב התיקים המוגשים ע"י האסירים הם בנוגע לתנאי כליאתם כגון: ביקורים, מכתבים, אבודות קלות ערך, אי מתן שירותים (טפסים, אישורים),

אי מתן תרופות מתאימות, מניעת יציאה לחופשה, בקשות להעברה בין בתי הסוהר השונים, חישובי תקופת המאסר, טיפול לא הולם וענייני משמעת.

חלק מן העניינים שנדונים במסגרת העתירות נע בין התחום הפלילי לתחום המנהלי.

ביקורתם של בתי המשפט את הפעילות של שירות בתי הסוהר היא ביקורת מינהלית שנעשית תוך איזון בין הקפדה על שמירת זכויות האסיר (בפרט נוכח העובדה שלכתחילה מדובר באנשים שחירותם נשללה), ובין זהירות מפני מעורבות יתר של בתי המשפט בניהול בתי הסוהר (לענין זה ר' עע"א 7440/97 **מדינת ישראל נ' אבי גולן** פ"ד נב 1(1), פסקה 7).

בעבר נדונו עתירות אלה בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק ואילו בתיקון משנת תש"ם הועברה הסמכות לבית המשפט המחוזי.

מוצע להסמיך את שר המשפטים, בהסכמת נשיא בית המשפט העליון, למנות לתקופה שיקבע, שופט בית משפט מחוזי שיצא לקצבה למלא תפקיד של שופט בבית משפט מחוזי, לעשיית כל פעולה ששופט נדרש לעשותה על פי סעיף 62א לפקודת בתי הסוהר; במילוי תפקידו יהיו סמכויותיו של שופט שנתמנה כאמור כסמכויות שופט בית משפט מחוזי; שופט שנתמנה כאמור לא יעסוק בעיסוק נוסף ולא ימלא תפקיד ציבורי אלא לפי חוק או בהסכמת נשיא בית המשפט העליון.

מינוי שופט בית משפט מחוזי בקצבה לדון בעניינים אלה ישמר את הפיקוח המינהלי הדרוש, תוך ניצול ניסיונו הרב של שופט בקצבה ותוך יצירת מומחיות.

בנוסף, מאחר שכיום דיון בעתירות מצריך ניווד האסירים מבית הסוהר לבית המשפט, ובפועל מנוידים מעל 1,000 אסירים ביום, הוועדה ממליצה שעתירות האסירים יידונו בבתי הסוהר ולא בבתי המשפט.

מצ"ב כנספח יד' הצעת חוק, המתייחסת להיבט הראשון של ההצעה.

העברת חומר חקירה מהתביעה אל הנאשמים

העברה מסודרת ומהירה של כל חומר החקירה לאחר הגשת כתב אישום לידי הנאשם, במועד מוקדם, יש בה כדי לייעל את ההליך ולמנוע דחיות של דיונים לצורך צילום החומר. לכאורה, ניתן היה להעביר את חומר החקירה באמצעים האלקטרוניים הקיימים, ובדרך זו לגרום לייעול משמעותי. אלא שפרקטיקה זו אינה מיושמת מטעמים של אבטחת מידע. הוועדה מבקשת כי תיבחן על ידי גורמי התביעה הדרך להסדיר עניין זה.

המרת עבירות קלות בקנס או סנקציה אחרת, בשיקול דעת תובע משטרה

הצעה זו מקורה במאמרו של ד"ר אורן גזל, "הסדרי ענישה – הצעה להליך חדש", **עיוני משפט** (2006), **כרך ל' עמ' 125**. המאמר אף כולל נוסח מוצע לתיקון החוק. לפי ההצעה, לא יוגשו כתבי אישום בעבירות קלות נגד מי שנחשד לראשונה בביצוע העבירה על ידי המשטרה. התובע המשטרה יהיה רשאי להציע לחשוד להודות, מבלי שיוגש נגדו כתב אישום, ולשאת בעונש של

תשלום קנס, ביצוע עבודות שירות או תשלום פיצוי למתלונן. מנגד, מבחינת החשוד, העבירה לא תירשם במרשם הפלילי (למעט רישום על עצם ההליך, שיישמר במשטרה), והתיק נגדו ייסגר. חשוד שלא יעמוד בנשיאת העונש, שעליו הוחלט בהסכמתו – יוגש נגדו כתב אישום לבית המשפט. יובהר, כי הכוונה היא להחיל הסדר זה גם על עבירות פליליות המנויות בחוק העונשין, התשל"ז-1977, ולא רק על עבירות במסגרת חוקים מחוץ לחוק העונשין, כגון חוקי התכנון והבנייה. בצד היתרונות החברתיים הגלומים בהצעה, תוצר לוואי משמעותי שלה הוא צמצום מספר כתבי האישום בעבירות קלות המוגשים לבתי המשפט. יש להעיר, כי המשמעות המתחייבת מקבלת ההצעה היא הקמתו של מנגנון במסגרת התביעה המשטרתית לטיפול בהליכים אלה. לוועדה נמסר, כי מחלקת הייעוץ והחקיקה במשרד המשפטים שוקדת על הצעת חוק ברוח ההצעה הנ"ל. הוועדה ממליצה על קידום ההצעה, תוך בחינת מכלול השיקולים הכרוכים בה (למשל, טיבן של הסנקציות החלופיות, היקף שיקול הדעת של הגורם המשטירתי, מעמדו של המתלונן).

תשובת משיב בערעור פלילי

בערעורים פליליים תשובת המשיב לערעור מוצגת בעל פה במועד הדיון. ככלל, פרוצדורה זו פועלת היטב. יחד עם זאת, במקרים מסוימים הגשה בכתב של תשובה מוקדמת עשויה ליתן בידי הרכב בית המשפט אפשרות להתכונן לקראת הדיון, לבחון את סיכויי הערעור, ובכך לקצר את משך הדיון הצפוי.

לפיכך, הוועדה ממליצה כי תינתן סמכות להרכב הערעור לחייב את המשיב להגיש תשובה לערעור, בהתחשב בסוג הערעור (אם מוגש על העונש או על ההרשעה), היקפו וכיו"ב.

תיק מוצגים בתיקי פשע חמור

בפני הוועדה עלתה הצעה לחייב את בעלי הדין בהליכים פליליים שעניינים עבירות פשע חמור להגיש מראש, ובטרם שלב ההוכחות, את תיקי המוצגים. המטרה היא ליתן בידי השופט הדן בהליך תמונת רקע ומסגרת להליך העומד להתנהל בפניו. נושא זה נדון ונבחן בפני ועדת נאור, אך הוחלט שלא לקדמו, בשל החשש מפני פגיעה בזכויות נאשמים. ועדת נאור המליצה על תיקון מתון יותר, המוצא ביטוי בהצעה לתיקון ס' 144 לחוק סדר הדין הפלילי.

מספר שופטים של בתי המשפט המחוזיים, העוסקים בתחום הפלילי, שבו והעלו נושא זה בפני הוועדה. אי לכך, הוועדה ממליצה לשקול לשוב ולבחון נושא זה בעתיד, תוך שימת דגש על אפשרות של תיקון ההסדר, ולו בתיקים גדולים.

קביעת מועדים מוגבלים מראש להמצאת תעודות חיסיון

ממשרד המשפטים נמסר לוועדה, כי הנושא נכלל בתיקון המוצע לסעיף 74 לחוק סדר הדין הפלילי, כחלק מההצעה שנתקבלה בוועדת נאור.

כללי

שימוש בדוא"ל לצורך המצאת כתבי בי-דין והחלטות בין עורכי הדין לבין בית המשפט

המצאה של כתבי בי-דין באמצעים אלקטרוניים (באמצעות תקשורת בין מחשבים) מהווה חלק אינטגרלי של פרויקט נט-המשפט. בשלב זה, קשיים שנעוצים באבטחת מידע מונעים שימוש באמצעים אלה לצרכי המצאה כאמור. הוועדה ממליצה כי ייעשה מאמץ לפתור בעיות אלה בהקדם האפשרי. הדבר יביא לחיסכון משמעותי ביותר בזמן ובכסף. ייחסך הצורך לצלם החלטות ופסקי דין, ולשלוח כתבי בי-דין בדואר או בפקסימיליה. יש לשאוף למצב בו לפחות ציבור עורכי דין יהיה מחויב להגיש מסמכים ולקבלם דרך מערכת נט-המשפט באמצעים אלקטרוניים.

הקמת מחלקת מחקר במסגרת מערכת בתי המשפט

כעולה מן האמור בדו"ח זה, קיים צורך לבסס הצעות שונות בנתוני מחקר מדעיים. בפני הוועדה הוצג דו"ח שנערך במסגרת המכון להשתלמות שופטים, והוועדה רואה לנכון להמליץ על אימוץ האמור בו ועל הקמת מחלקת מחקר במסגרת מערכת בתי המשפט, שתפקידה יהיה, בין היתר, לבחון יעילות של הליכים שונים.

**רשימת האשים שסייעו לעבודת הוועדה
(לפי סדר אלפביתי)**

עו"ד שוקי למברגר	עו"ד אורי אברבנל
עו"ד גלי מיארה	עו"ד רחל אדלסברג
הנשיא משה מכליס	השופט איתן אורנשטיין
השופט יגאל מרזל	סגן הנשיא ברוך אזולאי
השופטת מרים נאור	השופט יונה אטדגי
עו"ד אלי נקר	עו"ד יוסי ארנון
עו"ד אורית סון	מר ציון בושרי
השופטת ד"ר איריס סורוקר	השופט אליהו בכר
מר דוד סלומון	סגן הנשיא אורי בן דור
ח"כ גדעון סער	השופטת רחל ברקאי
ד"ר יואב ספיר	השופט ירון בשן
השופט יצחק עמית	השופט דוד גדול
סגן הנשיא חנוך פדר	עו"ד רחל גוטליב
מר אלי פינגרהוט	הנשיא אורי גורן
הנשיא יהודה פרגו	ד"ר אורן גזל
השר דניאל פרידמן	עו"ד יורי גיא רון
השופט שלמה פרידלנדר	השופטת נועה גרוסמן
סגן הנשיא יואל צור	הנשיאה הילה גרסטל
עו"ד שרון קיסר	השופט אברהם הימן
השופט מנחם קליין	עו"ד משה הכהן
ד"ר אלון קלמנט	השופטת יעל הניג
עו"ד מנחם רובינשטיין	השופטת מיכל וולפסון
עו"ד ענבל רובינשטיין	עו"ד משה וינברג
עו"ד יפעת רווח	השופט אבי זמיר
מר בועז רונן	סגן הנשיא יהודה זפט
השופט מנחם רניאל	עו"ד טל חבקין
השופטת שרה שדיאור	עו"ד יונה חייר
השופט אורי שוהם	השופט אביטל חן
ד"ר דודי שוורץ	השופט אבי טננבאום
הרשם רונן שוורץ	עו"ד עמית יריב
השופט אליעזר שחורי	הנשיא אמנון כהן
פרופ' אלכס שטיין	השופטת דינה כהן
השופט בדימוס גבריאל שטרסמן	השופט רחמים כהן
עו"ד לינדה שפיר	השופט הראשי רם כהן
השופט ישעיהו שנלר	השופטת רובין לביא
השופט מיכאל תמיר	עו"ד משה לדור
	השופט בדימוס שלמה לוין
	מר צבי לידר

נספח ב'

ביטול סדר דין מקוצר

תקנות סדר הדין האזרחי כוללות מסלולי תביעה מיוחדים שתכליתם לייעל את ההליך. במסגרת זו נקבע "סדר דין מקוצר" לסוגים מסוימים של תביעות. תביעה בסדר דין מקוצר מתאפיינת בכך שלתובע יש לכאורה תביעה מבוססת ועל כן עיקר הנטל מוטל לפתחו של הנתבע שמחויב לבקש "רשות להגן" כנגד התביעה. ככלל, ובהתאם להלכה הפסוקה, נוטים בתי המשפט ליתן רשות להגן כמעט כל אימת שנתבע מבקש זאת אף אם ההגנה שבפיו דחוקה והסיכויים לדחיית התביעה נגדו קטנים (ע"א 3374/05 אליהו אוזן נ' בנק איגוד לישראל בע"מ). התוצאה לכן היא כי במקום ייעול ההליך בדרך של קיצורו, מתווסף הליך שלם שעניינו עצם מתן הרשות להגן. אמנם, התקנות מאפשרות האחדה של הדיון בבקשת הרשות להגן עם הדיון בתיק העיקרי, אך בפועל קיימת הפרדה בין שני השלבים.

המסקנה העולה מכל האמור, היא כי ההצדקה ההיסטורית שהיתה קיימת בקביעת סדר דין מיוחד לתביעות מן הסוגים הכלולים במסלול של סדר דין מקוצר אינה קיימת עוד, ומוצע לבטל את המסלול המקוצר, ולאחדו עם המסלול הרגיל של בירור תביעות.

היתרון שצפוי לנבוע מביטולו של סדר הדין המקוצר, הוא חסכון במשאבים שיוחדו עד כה לשלב הביניים של הדיון בבקשת הרשות להגן.

ביטול סדר הדין המקוצר עולה בקנה אחד עם תיקון מס' 24 לחוק ההוצאה לפועל. בהתאם לתיקון זה, תביעות לסכום קצוב שניתן היה להגישן לבית המשפט בסדר דין מקוצר מוגשות עתה ישירות ללשכת ההוצאה לפועל. ממילא המשמעות של תיקון 24 היא כי תביעות מן הסוג האמור לא אמורות להתברר עוד בבתי המשפט.

זאת ועוד, בתביעות בסכומים שחל עליהן סדר דין מהיר, מחויב הנתבע לתמוך את הגנתו בתצהיר.

לפי תקנה 202, ניתן להגיש לבית המשפט במסלול של סדר דין מקוצר תביעות ממספר סוגים: תביעות לסכום קצוב מכוח חוזה או התחייבות מפורשים או מכללא, ובלבד שיש עליהם ראיות בכתב; או תביעות לשלם סכום קצוב מכוח חיוב שעילתו בהוראה מפורשת של חיקוק; או תביעות של רשות מקומית לתשלום סכום קצוב המגיע לרשות בחזקת רשות מקומית על פי כל דין כארנונה, כהיטל, כאגרה או כדמי השתתפות; או תביעות לסילוק יד במקרקעין או לפינוי מושכר, ובלבד שיש עליהן ראיות בכתב.

שלושת סוגי התביעות הראשונים האמורים לעיל יבוטלו בהתאם להצעה האמורה. ביחס לתביעות לסילוק יד במקרקעין או לפינוי מושכר מוצע לקבוע הליך מקוצר נפרד.

תיקון תקנה בתקנה 7ב לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984¹ (להלן – התקנות
ב7 העיקריות), תקנת משנה (ב) – תימחק.

תיקון תקנה 18	בתקנה 18 לתקנות העיקריות, המילים "שאינה בסדר דין מקוצר" – יימחקו.
תיקון תקנה 99	בתקנה 99 לתקנות העיקריות, בתקנת משנה (א), המילים "בסדר דין מקוצר שלא הוגשה בהן בקשת רשות להתגונן במועד שנקבע בתקנה 206 ותובענות" – יימחקו.
ביטול תקנות 202 עד 214 והוראות בנושא תביעות לפי חוק ההוצאה לפועל	תקנות 202 עד 214 לתקנות העיקריות יימחקו, ובמקומן יבוא: " על תביעה לסכום קצוב שהועברה לבית המשפט לפי סעיפים 81א ו- 81ב(ד) לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, יחולו הוראות פרק ט"ז: תובענות בסדר דין מהיר."
תיקון תקנה 1214ב	בתקנה 1214ב לתקנות העיקריות, בתקנת משנה ב1 – (1) בכותרת השוליים, המילים "בסדר דין מקוצר ותובענות" – יימחקו. (2) במקום האמור בפתיח, יבוא: "תובענה ממוכנת אשר הוגש בה כתב הגנה ומתקיימות בה הוראות תקנת משנה 214ב(א), תידון כתובענה בסדר דין מהיר לפי הוראות פרק זה; על תובענה כאמור יחולו הוראות כמפורט להלן:". (3) בפסקת משנה (1), המלים "המצאת ההחלטה בדבר מתן הרשות להתגונן או ממועד" והמלים "לפי הענין" – יימחקו.
ביטול תקנה 215ג	תקנה 215ג לתקנות העיקריות – בטלה.
תיקון תקנה 379	בתקנה 379 לתקנות העיקריות, הסיפא החל במילים "והוא הדין בדיון בסדר דין מקוצר" – תימחק.
	[יש לתקן את סעיף 86 לחוק בתי המשפט שעניינו פסק דין בהעדר הגנה, לרבות תביעה בסדר דין מקוצר, וכמו כן יש למחוק את תקנה 6(ג)(1) סיפא לתקנות האגרות.]

נספח ג'

תקנות סדר הדין האזרחי (תביעה לפינוי מושכר) (תיקון), התשס"ח-2008

בתוקף סמכותי לפי סעיפים 108 ו-109 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984² אני מתקין תקנות אלה:

1. **הוספת פרק כ"ז** אחרי "פרק כ"ז: אכיפת פסקי חוץ" לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984³ (להלן - התקנות העיקריות), יבוא "פרק כ"ז: תביעות פינוי".
2. **הוספת תקנה 1א359** בתקנות העיקריות, אחרי תקנה 359א, יבוא:
 - (א) תובע רשאי להגיש תביעה לסילוק יד ממושכר או לפינוי מושכר שאין חוק הגנת הדייר [נוסח משולב], תשל"ב-1972⁴ לפי פרק זה [להלן - תביעה לפינוי מושכר] והיא תנוהל לפי פרק זה.
 - (ב) תביעה לפינוי משוכר לפי פרק זה לא תכיל סעדים נוספים בשל אותה עילת תובענה והתובע יהא רשאי לתבוע סעדים נוספים, בשל אותה עילה, בהליך נפרד. ובלא צורך בקבלת רשות מאת בית המשפט.
 - (ג) ההוראות האחרות שבתקנות אלה יחולו על תביעה לפינוי מושכר במידה שאינן סותרות הוראות פרק זה ובשינויים המחויבים לפי הענין.
- 2א359. **דרך ההגשה** כתב תביעה לפינוי מושכר יוכתר במילים "תביעה לפינוי מושכר".
- 3א359. **עריכת כתבי טענות** (א) בכתב תביעה לפינוי מושכר יפרט התובע את טיעוניו ויצרף לו תצהירי עדות ראשית של העדים, חוות דעת מומחה ואסמכתאות משפטיות, אם ישנן, ואת המסמכים הנוגעים לענין הנדון, המצויים או שהיו מצויים ברשותו או בשליטתו של התובע ושאותרו על ידו לאחר חקירה ודרישה .
- (ב) בכתב ההגנה יפרט הנתבע את טיעוניו ויצרף לו תצהירי עדות ראשית של העדים, חוות דעת מומחה, אסמכתאות משפטיות, אם ישנן ואת המסמכים הנוגעים לענין הנדון, המצויים או שהיו מצויים ברשותו או בשליטתו של הנתבע ושאותרו על ידו לאחר חקירה ודרישה .

² ס"ח התשמ"ד, עמ' 198.

³ ק"ת התשמ"ד, עמ' 2220, התשס"ח, עמ' 103.

⁴ ס"ח התשל"ב, עמ' 176.

המצאה	4א359.	(א) התובע ימציא לבית המשפט ולבעלי הדין את המסמכים שיש לצרף לכתב התביעה.
		(ב) הנתבע ימציא לבית המשפט ולבעלי הדין את המסמכים שיש לצרף לכתב ההגנה, בתוך מועד שלא יאוחר משלושים ימים מהמועד שהומצא לו כתב התביעה.
קביעת מועד דיון	5א359.	בית המשפט יקבע מועד לדיון בתובענה שלא יהיה מאוחר משלושים יום מהמועד האחרון להגשת כתב ההגנה האחרון בתיק.
תחולת הוראות פרק ט"ז: תובענות בסדר דין מהיר	6א359.	הוראות תקנות 214 יב עד 214 טז יחולו בהתאמה על תובענה לפי סעיף זה.
אי תחולת פרק ה'	7א359.	הוראות פרק ה': עילות תביעות ואיחודן, לא יחול על תביעה לפינוי מושכר.
תביעה שכנגד והודעה לצד שלישי	8א359.	נתבע בתביעה לפינוי מושכר לא יהא רשאי להגיש תביעה שכנגד, או הודעה לצד שלישי."
התשס"ח _____		
(2008 _____)		
(חמ 1778-3)		

דניאל פרידמן
שר המשפטים

דברי הסבר

מוצע לתקן את **תקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984**, (להלן - תקנות סדר הדין האזרחי) ולקבוע הליך מזורז של דיון בתביעות לסילוק יד ממושכר או לפינוי מושכר כשאיין **חוק הגנת הדייר [נוסח משולב]**, **תשל"ב-1972** חל עליו (להלן - תביעות לפינוי מושכר). הצורך בתיקון זה נולד נוכח תופעה חברתית קלוקלת, אשר יש בה כדי לשדר חוסר אמון כלפי המערכת המשפטית, שלפיה שוכרי דירות, נמנעים מלפנות דירות במועד ומכתיבים לבעל הנכס את המועד, בו יתפנו מהנכס אם בכלל, תוך שהם מנצלים את הדין האוסר עשיית דין עצמית מטעם בעלי הנכסים ושתוצאתו המשך החזקתם בנכס והקפאת המצב העובדתי לנוחיותם. כאשר שוכר החזיק במושכר כדין מכח הסכם השכירות ומסרב לפנות את המושכר, למרות שאינו זכאי להמשיך ולהחזיק בו יותר לפי הסכם השכירות, כי אז על המשכיר להיזקק לצו של בית המשפט לפינוי הנכס, הכרוך בהליך משפטי מלא בבית המשפט. אורך חיי תיק אזרחי בבית המשפט,

בתביעות אזרחיות, כאשר סכום התביעה עולה על 50,000 ₪ עומד כיום על כ- 15 חודש ואורך חיי תיק אזרחי, כאשר סכום התביעה נמוך מ-50,000 ₪ עומד על כ-9 חודשים. ואולם, פרקי זמן זה אלה ארוכים מדי, ככל שמדובר בתביעות לפינוי מושכר עד שהסעד שניתן על ידי בית המשפט מחטיא את המטרה של אכיפה מיידית ונעשה לעיתים חסר משמעות, במובן זה, שהשוכר- הנתבע פינה את הנכס, לפני שבית המשפט פסק. לפיכך, מוצע לקבוע הליך נפרד ומזורז של דיון בתביעות אלה, שבמסגרתן לא יכללו סעדים נוספים הטעונים זמן שיפוטי ומשאבים נוספים והמאריכים את חיי התיק והתובע יהא רשאי לתבוע סעדים נוספים בהליך נפרד בלא צורך בקבלת רשות מאת בית המשפט. בשנה, מוגשות לבתי המשפט כאלפיים תביעות הכוללות בקשה לסעד של פינוי מקרקעין, המהוות שיעור נמוך מכלל התביעות הכספיות המוגשות לבתי המשפט ולפיכך אין חשש, כי הסדר זה יגרום לדחיות בברור יתר התיקים הנדונים בבתי המשפט, על סוגיהם השונים ובה בשעה סדר דין מיוחד ומזורז בתביעות לפינוי מושכר כמוצע יתן מענה וסעד אפקטיבי.

בשלב שלאחר מתן צו הפינוי ע"י בית המשפט, הוראות חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז- 1967 מסדירות את יישום צווי הפינוי במהירות ראויה.

נספח ד'

העלאת הסכום בתובענות בסדר דין מהיר

בשנת תשס"א תוקנו תקנות סדר הדין האזרחי והוסף להן פרק טז'1 – "תובענות בסדר דין מהיר". בפרק נקבע מסלול דיוני מהיר המיועד לתביעות כספיות בסכום של עד 50,000 ₪. הכללים שהותוו בפרק זה נועדו למקד את השאלות השנויות במחלוקת בין הצדדים ולהביא לבירור יעיל ומהיר של ההליך. בין היתר, כוללות התקנות הוראות בדבר המסמכים והתצהירים שיש לצרף לכתב הטענות. מוצע להרחיב את תחולת ההסדר ולהחילו על תביעות בסכום של עד 100,000 ₪.

תיקון תקנה	בתקנה 214ב לתקנות העיקריות, בתקנת משנה (א), במקום "50,000" יבוא
214ב	"100,000".

נספח ה'

צו בתי המשפט (שינוי סכום התביעה בתביעות קטנות) התשס"ח-2008

בתוקף סמכותי לפי סעיף 60(ג) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984⁵ (להלן - החוק), ובאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, אני מצווה לאמור:

1. החל ביום _____ התשס"ח (_____) (2008) יהיה הסכום הנקוב בסעיף 60(א)(1) לחוק 30,000 שקלים חדשים.

דניאל פרידמן

שר המשפטים

_____ התשס"ח (_____) (2008)

דברי הסבר

שר המשפטים מוסמך, לפני 60(ג) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, באישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, לשנות את תחום הסמכות של בית המשפט לתביעות קטנות ובהתאם לסמכותו זו מוצע להגדיל את סמכות בית המשפט לתביעות קטנות לדון בתביעות אזרחיות עד סכום של 30,000 ₪ במקום עד סכום של 17,800 ₪.

בית המשפט לתביעות קטנות דן בתביעות בסכומים קטנים, תוך שבית המשפט רשאי לקבל ראייה אף אם לא היתה קבילה בבית משפט אחר, תוך שאינו קשור בסדרי הדין והוא רשאי לנהוג בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה. עוד מתאפיין בית משפט לתביעות קטנות בכך שייצוג בעל דין בבית המשפט לתביעות קטנות על ידי עורך דין הוא רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים. אופיו המיוחד של בית משפט לתביעות קטנות מאפשר ברור יעיל ומהיר של סכסוכים בעלי אופי צרכני, יחסית פשוטים לברור והכרעה ואשר אינם מצריכים הכפפה קפדנית לכללי הראיות וסדרי הדין.

תחום הסמכות של בית משפט לתביעות קטנות עומד כיום על סך של 17,800 ₪ וסכום זה הוגדל מזה מספר שנים, למעט הגדלה בגין הצמדה למדד.

⁵ ס"ח התשמ"ד, עמ' 198.

כיום מוגשות לבתי המשפט לתביעות קטנות כ- 44,010 תביעות קטנות בשנה, והן מסתיימות עפ"י רוב לאחר ישיבה אחת שבה נוכחים בעלי הדין ושבה מתבררות העובדות והטענות ההדדיות של הצדדים.

יצוין כי הצעת חוק בתי משפט (תיקון מס' 46), התשס"ח-2007 כוללת סעיף בדבר ביטול ההוראה לפיה פסק דין של בית משפט לתביעות קטנות ניתן לערעור ברשות בלבד. תיקון זה יאפשר אם כן ערעור בזכות על פסקי דין של בית משפט לתביעות קטנות ובכך יש משום חיזוק למעמדו של בית משפט לתביעות קטנות.

הגדלת תחום הסמכות של בית משפט לתביעות קטנות תגרום מחד לייעול הליכי הדיון בתביעות בסכומים של עד 30,000 ₪ וכמו כן תאפשר פינוי זמן שיפוטי לדיון בתביעות מעל סכום של 30,000 ₪.

נספח ו'

חובה לצרף מסמכים לכתבי טענות בבימ"ש לתביעות קטנות

הדיון בבית משפט לתביעות קטנות מתאפיין בניהול מהיר של ההליך ובירור של הסכסוך תוך ישיבה אחת בלבד של בית המשפט. על מנת להבטיח בירור יעיל של הסכסוך בישיבה אחת, מוצע לקבוע בתקנות כי לכתבי הטענות המוגשים לבית המשפט, יצורף כל החומר הרלבנטי לבירור ההליך.

בתקנות שיפוט בתביעות קטנות (סדרי דין), התשל"ז-1976, אחרי תקנה 5 יבוא:

"5א. צירוף מסמכים

כתבי הטענות יוגשו לבית המשפט בצירוף המסמכים שעליהם מסתמך מגישם; כתב התביעה יוגש בצירוף העתק של מכתב דרישה ששלח התובע לנתבע בטרם הגשת התביעה."

נספח ז'

ביטול שאלונים למעט בתביעות נזקי גוף

בקשות להצגת שאלון הפכו לבקשות שגרתיות. במקרים רבים השימוש בשאלון מכביד על בירור ההליך וגורם לסרבולו, בעוד שתרומתו לבירור השאלות השנויות במחלוקת שולית, למעט בסכסוכים שעניינם נזקי גוף. יתרה מזאת, ביטול שאלונים לא יגרום לנזק משמעותי שכן, ממילא זכאי כל צד להעלות את השאלות שבקש להעלות בשאלונים במסגרת חקירה נגדית.

(1) בתקנה 105 לתקנות העיקריות, בתחילתה יבוא "בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף,".

תיקון
תקנה 105

נספח ח'

תקנות בתי המשפט (אגרות) (תיקון), התשס"ח-2008

1. **תיקון תקנה 5** בתקנה 5(ב) לתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007° (להלן – התקנות העיקריות) –

(1) בפסקה (2), במקום "ולפני שהסתיימה ישיבת קדם המשפט השלישית" יבוא "ולפני שהחל הדיון";

(2) במקום האמור בפסקת משנה (6) יבוא

"על אף האמור בפסקאות (1) עד (5), הסתיים הליך באחת מהדרכים המפורטות בפסקה (2)(ב) עד (ד), לאחר שהחל הדיון, רשאי בית המשפט לפטור את הנתבע מתשלום יתרת שני שליש האגרה, כולה או חלקה; בהחלטתו כאמור יתחשב בית המשפט, בין היתר, במספר הישיבות שהתקיימו בהליך ובמורכבותו, ובדרך שבה ניהלו אותו בעלי הדין;"

2. **תיקון תקנה 6** בתקנה 6 לתקנות העיקריות –

(1) בתקנת משנה (ב), במקום "לפני שהסתיימה ישיבת קדם המשפט השלישית" יבוא "לפני שהחל הדיון";

(2) בתקנת משנה (ג), בפסקת משנה (1), הסיפה החל המלים "או שההליך הובא בסדר דין מקוצר" – יימחק;

(3) האמור בתקנת משנה (ד) יימחק, ובמקומו יבוא:

"הסתיים הליך באחת מן הדרכים המנויות בתקנת משנה (ב) לאחר שהחל הדיון, רשאי בית המשפט להורות על החזרת האגרה ששולמה לפי תקנת משנה (א)(2) בלבד, כולה או חלקה, בניכוי סכום כנקוב בפרטים 34 או 35 בתוספת, לפי הענין; בהחלטתו כאמור יתחשב בית המשפט, בין היתר, במספר הישיבות שהתקיימו בהליך ובמורכבותו, ובדרך שבה ניהלו אותו בעלי הדין."

3. **הוספת תקנה** אחרי תקנה 6 לתקנות העיקריות יבוא:

א6

"אגרה בבקשה א6"

על אף הוראות תקנות אלה, אגרה שולמה לפי פרט 7, 19 או 31א בתוספת לא תוחזר."

⁶ ק"ת התשס"ז, עמ' 720.

תיקון תקנה 20 3. בתקנה 20 לתקנות העיקריות –

(1) בפסקת משנה (2), בסופה יבוא " ובלבד שהוגשה בהסכמת כל בעלי הדין בהליך; "

(2) אחרי פסקת משנה (29) יבוא :

"(30) בקשה לתיקון טעות סופר בפסק דין.

(31) הליך ביניים לפי פקודת החברות או פקודת פשיטת רגל, במסגרת הליך פירוק או פשיטת רגל;

(32) בקשה לפי תקנות 215ה(ה) ו-421 לתקנות סדר הדין האזרחי;

(33) בקשה לפי סעיפים 24, 68 או 70 לחוק.

4. תיקון התוספת בתוספת לתקנות העיקריות, אחרי פרט 31 יבוא-

"(31א) בקשה שאיננה פטורה מאגרה לפי תקנות אלה 419"

הצעה לתיקון תקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 בנושא הוצאות משפט

רקע

1. פרק ל"ד לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן - "תקנות סדר הדין") מסדיר את נושא פסיקת הוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד בהליך אזרחי (תקנות 511-519).
2. לפי ההסדר הקיים, מוקנה לבית המשפט או לרשם שיקול דעת אם לחייב בעל דין בתשלום שכר טרחת עו"ד והוצאות משפט, אם לאו (תקנה 511). תקנה 512 מתווה את אופן הפעלת שיקול הדעת של בית המשפט בבואו לפסוק הוצאות. תקנה 513 מגדירה כיצד יחושבו ההוצאות כשבית המשפט חייב בהן, אך לא קבע את סכומן. תקנה 514 מקנה לבית המשפט שיקול דעת לפסוק הוצאות לחובת בעל דין שהאריך את הדיון שלא לצורך.
3. החלטתו של בית המשפט העליון (כבוד הרשם י' מרזל) בעניין תנובה (בג"צ 1891/05 תנובה מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בישראל בע"מ נ' הרשות המוסמכת למתן רשיונות יבוא – משרד התעשייה, המסחר (לא פורסם, 30.6.2005)) מנתחת לעומק את סוגיית פסיקת הוצאות ושכר טרחת עו"ד במשפט הישראלי. החלטה זו דנה בקשיים שמעלה הסוגיה, והדיון המובא במסגרתה ישמש כמצע להצעה שתובא להלן.
4. כידוע, הליכים משפטיים עולים ממון רב: אגרת המשפט, שכר טרחת מומחים ועדים ובעיקר שכר טרחת עורכי-דין. הכלל הקיים לכאורה בשיטתנו הוא שבעל הדין שהפסיד במשפט יישא בהוצאות שהוציא יריבו לשם ניהול ההליך. כלל זה נועד לאזן בין ארבעה שיקולים עיקריים: הבטחת זכות הגישה לערכאות (יכולתו של בעל דין לשאת בהוצאות ניהול ההליך משליכה על זכות גישתו לערכאות); שמירה על זכות הקניין של הפרט; השוויון בין בעלי הדין (הסדר פסיקת הוצאות משפיע באופן שונה על בעלי דין עם יכולת כלכלית שונה); השפעת ההסדר על מספר ההליכים הנדונים בבית המשפט, על מהותם ואופן ניהולם על ידי הצדדים (ככל שהחויב בהוצאות גבוה יותר, כך בעלי הדין ימנעו מהגשת תביעות סרק וישקלו היטב אם לנהל הליך משפטי וכיצד).
5. בעניין תנובה דן בית המשפט בשיקולים לקביעת הסדר הוצאות המשפט, וקבע כדלקמן:

"בעניין שבעיקרון ונקודת מוצא, יש לפסוק לבעל הדין שזכה בדינו הוצאות ריאליות, כלומר ההוצאות שהוציא בפועל או שהתחייב להוציא. יחד עם זאת, זוהי נקודת מוצא בלבד. אין היא נקודת סיום, שכן על היושב בדין לבחון את שיעור ההוצאות הנטען ולבדוק אם המדובר בהוצאות סבירות, מידתיות והכרחיות לניהול ההליך בהתחשב בכלל נסיבות העניין. שכר טרחה וההוצאות שהוצאו בפועל הן אפוא נתון רלוונטי במסגרת פסיקת ההוצאות אולם לא נתון בלעדי... לפיכך, אין בהכרח לשפות על כל הוצאה שהוצאה בפועל אם אין היא הכרחית לניהול ההליך וכל יסודה הוא בזהירות יתר של בעל הדין... ההוצאות צריכות להיות פרופורציוניות להליך עצמו ומהותו שכן בכך יש כדי למנוע עלות יתר של המפסיד כמו גם עידוד הליך ראוי על ידי הזוכה... פסיקת ההוצאות ושכר הטרחה מבוססת היא אפוא על הפעלת שיקול דעת אובייקטיבי בכל מקרה על פי נסיבותיו" (סעיף 20 להחלטה).

6. בית המשפט מונה ארבעה טעמים לקביעתו זו :

א. ראשית, פסיקת הוצאות ריאליות מקדמת את הצדק כלפי הצד שזכה בדינו, ויש בה כדי לשמור על קניינו, כמו גם לקדם ניהול יעיל של הליכי אמת בבית המשפט. הכפפת ההוצאות לקריטריון של סבירות, הכרחיות ומידתיות בהתחשב בנסיבות העניין נועדה למנוע מצב שהוצאות המשפט יהיו גבוהות יתר על המידה ויגרמו להרתעת בעלי דין ; יצרו חוסר שוויון ; ייקרו את ההליכים המשפטיים ויפגעו בזכות הגישה לערכאות.

ב. שנית, לשון תקנות 512-513 מניחה יסוד למסקנה שיש לפסוק את שיעור ההוצאות המלא.

ג. שלישית, כלל זה מעוגן בפסיקתו של בית המשפט העליון מימים ימימה. "בהעדר סיבה מיוחדת שתצדיק אי פסיקת הוצאות או פסיקת הוצאות מופחתת לבעל דין שזכה במשפט, מן הראוי לפסוק לו הוצאות מלאות שלא יגרמו לו חסרון כיס" (סעיף 21 להחלטה, המצטט מפסק דינו של בית המשפט העליון בע"א 541/63 רכס נ' הרצברג, פ"ד יח(1) 120, 128 (1963)), תוך הכפפתו לקריטריון של סבירות.

ד. רביעית, כלל זה רווח בשיטות משפט רבות.

7. בית המשפט דן בשאלה מהן הוצאות סבירות, הכרחיות ומידתיות. הוא מגיע למסקנה כי אין לקבוע מסמרות, וכל מקרה יבחן לפי נסיבותיו, תוך התחשבות בקריטריונים הבאים :

א. התעריף המינימאלי המומלץ הקבוע בכללי לשכת עורכי הדין (התעריף המינימאלי המומלץ), התש"ס-2000 ישמש ככלל אמת מידה לשיעור המינימום.

ב. התנהגות הצדדים להליך ודרך ניהול ההליך.

ג. הסעד המבוקש או היקף הסכום השנוי במחלוקת.

ד. מורכבות התיק והזמן שהושקע בהכנתו, לרבות בשאלה האם התיק הצריך מיומנות או מומחיות מיוחדת.

ה. חשיבות העניין עבור בעלי הדין.

8. קביעת שיעור ההוצאות על-ידי בתי המשפט נעשית בפועל באופן שרירותי למדי, וללא אמת מידה אחידה. אחת הבעיות העיקריות היא, שלא ניתן לצפות את שיעור ההוצאות ושכר טרחת עו"ד שיפסוק בית המשפט. ישנם אף מקרים בהם מוצא בית המשפט לנכון שלא לפסוק הוצאות ושכר טרחה בהתחשב בנסיבות העניין, מבלי לנמק מהן אותן נסיבות מיוחדות המצדיקות חריגה מן הכלל וגרימת חסרון כיס לבעל דין שזכה. המצב הקיים מעודד בעלי דין להגיש הליכי סרק בניסיון להתיש את הצד שכנגד, ולגרום להימשכות ההליכים משך זמן רב.

9. בפסיקת בית המשפט העליון רווחת הגישה כי אין להתערב בפסיקת הוצאות שקבעה הערכאה הדיונית, אלא במקרים חריגים. ערעורים הנסבים על סוגיית ההוצאות בלבד מתקבלים לעיתים נדירות.

10. הוועדה סבורה שהמצב הקיים מצריך שינוי. לשיטתה, יש לקבוע סטנדרט אחיד של שיעור ההוצאות ושכר טרחת עו"ד שייפסק לצד שזכה, במטרה לאפשר חיזוי של סכומים אלו. לשם כך מוצע לתקן את התקנות באופן שישגי שתי מטרות עיקריות : (א) יצמצם את מרווח שיקול הדעת המוקנה לבית המשפט בדבר פסיקת הוצאות ושכר טרחת עו"ד ; (ב) יאפשר חיזוי וסטנדרטיזציה של שיעור שכר טרחת עו"ד הנפסק.

11. מוצע אפוא לקבוע כלל שיחייב לפסוק הוצאות ריאליות, ובלבד שסכומן סביר, מידתי והכרחי לניהול ההליך; וכן יחייב בשכר טרחה שכלל יהיה בשיעור קבוע וספציפי, שישקף את שיעור שכר הטרחה הסביר לניהולו של הליך מסוג ספציפי (להלן – "שכר טרחה סביר"), אלא אם כן קיימים טעמים מיוחדים שיירשמו שלא לעשות כן. הוועדה מציעה לקבוע את שיעור שכר הטרחה הסביר, ולעגנו בכללי לשכת עורכי הדין ובתקנות סדר הדין האזרחי, כפי שיפורט להלן.
12. הוועדה ערה לכך שהצעתה מנוגדת להלכת תנובה. ואולם, הוועדה רואה חשיבות מרכזית ביכולת החיזוי והסטנדרטיזציה של פסיקת שכר טרחה. לדעת הוועדה, קיים קושי מובנה לקבוע מהו שיעור שכר טרחה (להבדיל מהוצאות) "סביר, מידתי והכרחי לניהול ההליך" בנסיבותיו של כל עניין ועניין. למצער, קביעה כזו מותירה שיקול דעת רחב מדי לבית המשפט, באופן שאינו מאפשר חיזוי כאמור. עדיף, לדעת הוועדה, לקבוע "תג מחיר" סביר וקבוע לפי סוג ההליך, באופן שיאפשר לצדדים לדעת מראש את שיעור שכר הטרחה שיהא עליהם לשלם אם יפסידו בהליך, מצד אחד; ושלא יהיה נמוך מדי באופן שיגרום לצד שניצח חסרון כיס עמוק, מצד שני.
13. כידוע, בשוק שכר הטרחה קיימת שונות רבה בין משרדי עורכי הדין. יש משרדים שנוהגים לגבות שכר טרחה ששיעורו גבוה במידה רבה ביחס למשרדים אחרים. בהקשר זה נועד הכלל שנקבע בעניין תנובה למנוע מצב של חסרון כיס לצד ששילם לבאי כוחו יותר מהסכום שנפסק, וכן למנוע הטבת מצבו של צד ששילם לבאי כוחו פחות מהסכום שנפסק. קביעת שכר טרחה סביר לא תפתור בעיה זו. ואולם, לדעת הוועדה, הבעיה יכולה להיפתר באמצעות הותרת שיקול דעת לבית המשפט לחרוג מן הכלל. יתרה מזו, הוועדה סבורה שאין מקום להחזיר לבעל דין שבחר לממן לעצמו ייצוג משפטי מהשורה הראשונה את כל הכסף שהוציא. בעל דין חופשי לממן לעצמו עו"ד מהשורה הראשונה, אך עליו לדעת שיוכל לקבל החזר הוצאות עבור עו"ד סביר.
14. הוועדה מציעה אחת משתי דרכים לקביעת שיעור שכר הטרחה הסביר:
א. לקבוע את שיעור שכר הטרחה הסביר ביחס לתעריף המינימאלי המומלץ.
ב. לקבוע את שיעור שכר הטרחה הסביר לאחר דיון ובחינה מחודשת של ההליכים השונים, ולעגנו בכללים מתאימים.
15. בהצעה שלהלן לתיקון נוסח התקנות התייחסנו אל התעריף הסביר כאילו זה כבר נקבע בכללי לשכת עורכי הדין תחת השם: כללי התעריף הסביר, התשס"ח-2008.

השינוי המוצע

תיקון תקנה 511

16. תקנה 511(א) לתקנות סדר הדין קובעת לאמור:
- בתום הדיון בכל הליך, יחליט בית המשפט או הרשם, לענין שלפניו, אם לחייב בעל דין בתשלום שכר טרחת עורך דין והוצאות המשפט (להלן – הוצאות) לטובת בעל דין אחר, אם לאו.**
17. מוצע לשנות את נוסח תקנה 511(א) באופן הבא:

בתום הדיון בכל הליך, יחייב בית המשפט או הרשם, לענין שלפניו, את בעל הדין שהפסיד בהליך, בתשלום שכר טרחת עורך-דין (להלן – שכר טרחה) והוצאות המשפט (להלן – הוצאות) לטובת בעל דין שזכה בהליך, אלא אם כן החליט בית המשפט או הרשם שלא לפסוק הוצאות או שכר טרחה, מטעמים שיירשמו.

- א. הוא מבטל את שיקול הדעת של בית המשפט אם לפסוק הוצאות, אם לאו, וקובע כלל שלפיו על בית המשפט לפסוק לצד הזוכה הוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד, אלא אם כן קיימים טעמים מיוחדים שיירשמו שלא לעשות כן. תקנת משנה זו תחייב את בית המשפט לנמק מדוע הוא חורג מן הכלל כשאינו פוסק הוצאות ושכר טרחה, וככל שלא ינמק זאת, תקום עילה מוצדקת לערער על החלטתו. הכוונה היא שהנוסח המפורש יביא לשינוי בגישת ערכאת הערעור ויגרום לה להתערב במקרים של חריגה בלתי מנומקת.
- ב. השינוי המוצע מבחין בין שכר טרחת עו"ד לבין הוצאות משפט; הבחנה שרלוונטית להסדרים הקבועים בתקנות 512 ו-513 ומונעת בלבול שאינו רצוי בין שני המונחים (ראו בהקשר זה פסק דינו של השופט גרוניס בע"א 9535/04 סיעת "ביאליק 10" נ' סיעת "יש עתיד לביאליק" (טרם פורסם, 16.6.2005).
19. יצוין שתקנת משנה זו קובעת שתשלום הוצאות ייקבע בתום כל הליך. דהיינו, גם בתום כל בקשה בכתב. הוועדה סבורה שעדיף שדיון בשאלת ההוצאות בכל הליך בנפרד יוכרע באותו הליך, הן כדי שלא ישכח בהמשך, והן כדי שבית המשפט ייתן החלטתו כשהשיקולים לקביעת שיעור שכר הטרחה עדיין "טריים" בראשו.
20. תקנת משנה (ב) קובעת לאמור :
- החליט בית המשפט או הרשם לחייב בעל דין בהוצאות, רשאי הוא לקבוע את סכום ההוצאות לפי שיקול דעתו, בכפוף לאמור בתקנה 512.**
21. מוצע לשנות את התקנה כדלקמן :
- החייב בשכר טרחה ייקבע לפי תקנה 512; החייב בהוצאות ייקבע לפי תקנות 512 או 513, לפי העניין.**
22. השינוי המוצע מפנה את בית המשפט לתקנות הרלוונטיות לקביעת אופן החיוב בשכר טרחה ובהוצאות.

תיקון תקנה 512

23. זה נוסחה של תקנה 512 לתקנות, שכותרתה "קביעת סכום ההוצאות" :
- (א) קבע בית המשפט או הרשם את סכום ההוצאות, רשאי הוא לפסוק אותו, הן לענין שכר טרחת עורך דין והן לעניין הוצאות המשפט, כל אחד מהם בנפרד בסכום כולל, ובלבד שבכפוף לאמור בתקנת משנה (ב), לא יפחת סכום שכר הטרחה מן התעריף המינימלי שנקבע לענין שכר טרחת עורך דין בכללי לשכת עורכי הדין (התעריף המינימלי), תשל"ז-1977 (להלן — התעריף המינימלי), זולת אם הורה בית המשפט, מטעמים מיוחדים שיירשמו, על תשלום סכום קטן מהסכום האמור.
- (ב) בתיתו צו להוצאות ובקביעת שיעורן יתחשב בית המשפט או הרשם, בין השאר, בשווי הסעד השנוי במחלוקת בין בעלי הדין ובשווי הסעד שנפסק בתום הדיון, ויהא רשאי להתחשב גם בדרך שבה ניהלו בעלי הדין את הדיון.
- (ג) פסק בית המשפט או הרשם שכר טרחת עורך דין לפי תקנת משנה (א), ייווסף לסכום שנקבע כאמור סכום השווה למס ערך מוסף שמשולם עליו, זולת אם הורה בית המשפט או הרשם הוראה אחרת; לענין תקנות אלה, דינו של סכום שהוסף כאמור כדין שכר הטרחה שנפסק.

24. מוצע לתקן את כותרת התקנה כך שתהיה: "קביעת סכום ההוצאות ושכר הטרחה".

25. מוצע לתקן את תקנת משנה (א) כדלקמן:

בית המשפט או הרשם יפסוק לטובת בעל דין שזכה את סכום ההוצאות שהוציא לשם ניהול ההליך כפי שזה הוכח לפניו, ובלבד ששוכנע כי הסכום סביר, מידתי והכרחי לניהול ההליך; וכן יפסוק שכר טרחה בהתאם לכללי התעריף הסביר, אלא אם כן ראה לחרוג מסכומים אלה מטעמים מיוחדים שיירשמו. הסכומים שייפסקו לפי סעיף זה יחושבו לפי תקנת משנה (ב1).

26. הנוסח המוצע קובע את דרך המלך לחיוב בהוצאות ושכר טרחת עו"ד. הוא קובע כלל שלפיו ברירת המחדל לפסיקת הוצאות היא שיעור ההוצאות הריאליות שהוציא בעל הדין שזכה, כפי שהוכח לפני בית המשפט, תחת המגבלה ששיעור ההוצאות צריך להיות סביר, מידתי והכרחי לניהול ההליך. כמו כן קובע הכלל, ששיעור שכר הטרחה יהיה לפי התעריף הסביר של לשכת עורכי הדין. כלל זה ייצור סטנדרטיזציה בשיעור שכר הטרחה שייפסק, באופן שיאפשר לצדדים לכלכל במדויק את צעדיהם.

27. הכלל מקנה לבית המשפט שיקול דעת לפסוק סכום נמוך או גבוה מהסכומים הנזכרים בסעיף, אך עליו לנמק זאת בטעמים מיוחדים שיירשמו.

28. מוצע לתקן את תקנת משנה (ב) כדלקמן:

החליט בית המשפט, או הרשם לחרוג מן הכלל הקבוע בתקנת משנה (א), יתחשב, בין השאר, בשווי הסעד שנפסק בתום הדיון, בדרך שבה ניהלו בעלי הדין את הדיון, במורכבות התיק והזמן שהושקע בהכנתו.

29. התיקון המוצע מתווה את השיקולים הרלוונטיים בהפעלת שיקול הדעת אם יש מקום לחרוג מן הכלל, ומוסיף לשיקולים הקיימים את השיקול של מורכבות התיק. יצוין שמוצע להסיר את השיקול של שווי הסעד הנתבע מנוסח הסעיף המוצע, מהטעם ששיקול זה זוכה לתקנת משנה נפרדת (תקנת משנה (ב1) להלן).

30. מוצע להוסיף תקנת משנה (ב1) שתקבע לאמור:

בתביעה לסעד כספי, זולת תביעה לפיצויים בשל נזק גוף כהגדרתה בתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007, יחולו ההוראות הבאות:

(1) זכה התובע בפסק הדין בסכום העולה על 80% מהסכום שתבע, ישא הנתבע במלוא ההוצאות ושכר הטרחה כפי שנקבע בתקנת משנה (א);

(2) זכה התובע בפסק הדין בסכום השווה ל-80% מהסכום שתבע, או למטה מכך, ישא הנתבע בשיעור ההוצאות ושכר הטרחה כאמור בתקנת משנה (א) באופן יחסי בין הסכום שנתבע לסכום שנפסק.

(3) זכה התובע בפסק דין בסכום השווה לפחות מ-30% מהסכום שתבע, לא יחויב לשאת בהוצאות התובע.

תכליתה של תקנת משנה זו לקבוע סטנדרט אחיד בנוגע לשיעור שכר הטרחה וההוצאות כאשר תביעה כספית מתקבלת באופן חלקי. התקנה קובעת, שבעל דין שזכה בתביעתו בשיעור של 80% או יותר, יזכה מהנתבע לשיפוי מלא בגין הוצאותיו ולמלוא שכר הטרחה הסביר. תביעה שהתקבלה בשיעור של 80% או פחות, התובע יזכה לשיפוי חלקי לפי החלק היחסי של התביעה שהתקבלה. כך, למשל, פסק דין הפוסק לתובע 40% מסכום התביעה, יפסוק לו גם 40% משיעור ההוצאות ו-40% מהשיעור הנקוב בתעריף הסביר בגין שכר טרחה. אם התובע זכה בפחות מ-30% מהסכום שתבע, הוא לא יהיה זכאי שייפסק לזכותו שכר טרחה.

31. תקנת משנה (ג) תיוותר ללא שינוי (למעט תיקוני נוסח כאמור בהערה שלהלן).

הערה כללית לעניין תיקון יתר התקנות

32. מוצע לשנות את יתר התקנות באופן שתשתקף בהן ההבחנה בין הוצאות משפט לבין שכר טרחת עו"ד. מוצע אפוא לשנות את המושגים כך שבכל פעם שכתוב "הוצאות משפט" או "הוצאות ההליך" ישונה המונח ל"הוצאות", באופן שתיווצר התאמה בינו לבין הגדרת "הוצאות" כאמור בתקנה 511. כמו כן, יובחן המונח "שכר טרחה" בהתאם להגדרה שבתקנה 511.

33. כך למשל, זהו נוסחה של תקנה 513, שכותרת "חישוב הוצאות", כפי שהיא כיום: הטיל בית המשפט או הרשם הוצאות משפט מבלי לפרש את סכומן, יהא סכום הוצאות המשפט צירופם של אלה, זולת אם קבע בית המשפט או הרשם הוראה אחרת:

(1) אגרות בית המשפט, הוצאות רישום של פרוטוקול בית המשפט, העתקתו או צילומו, דמי המצאת כתב בי-דין לפי תקנה 475א, מס בולים, שכר בטלה של עדים, שכר רופאים ומומחים אחרים, דמי לינה ודמי נסיעה של אלה בישראל וכל הוצאה אחרת הרשומה כדין בתיק התובענה — כפי שקבע המזכיר הראשי של בית המשפט לפי החומר שבתיק, בלי צורך בבקשה ושלא בפני בעלי הדין;

(2) שאר הוצאות המשפט כפי ששם הרשם, לפי בקשה בכתב או בעל פה ולאחר שנתן לבעלי הדין הזדמנות להשמיע טענותיהם, אם היה סבור שהוצאות המשפט האמורות היו סבירות ודרושות לניהול המשפט.

34. מוצע לשנות את כותרת התקנה כך שתהיה "חישוב ההוצאות". שינוי זה מכוון למושג "הוצאות" כפי שהוגדר בתקנה 511, ומבחין בינו לבין "שכר טרחה" כפי שהוגדר באותה תקנה.

35. מוצע לשנות את נוסח התקנה באופן שברישה לתקנה יוחלף המונח "הוצאות משפט" במונח "הוצאות", באופן שיותאם להגדרת "הוצאות" כאמור בתקנה 511. הנוסח יהא אפוא זה:

הטיל בית המשפט או הרשם הוצאות מבלי לפרש את סכומן, יהא סכום ההוצאות צירופם של אלה, זולת אם קבע בית המשפט או הרשם הוראה אחרת מטעמים מיוחדים שיירשמו: ...

36. שינויים דומים יחולו ביתר התקנות, לרבות בכותרותיהן.

להלן נספח המפרט את הנוסח המוצע של פרק ל"ד לתקנות סד"א, לאחר קבלת ההצעה

פרק ל"ד: הוצאות המשפט וערובה לתשלומן

- הטלת
הוצאות
משפט ושכר
טרחת עו"ד
511. (א) בתום הדיון בכל הליך, יחייב בית המשפט או הרשם, לענין שלפניו, את בעל הדין שהפסיד בהליך, בתשלום שכר טרחת עורך דין (להלן – שכר טרחה) והוצאות המשפט (להלן – הוצאות) לטובת בעל דין שזכה בהליך, אלא אם כן החליט בית המשפט או הרשם שלא לפסוק הוצאות או שכר טרחה, מטעמים מיוחדים שיירשמו.
- (ב) החיוב בשכר טרחה יהיה לפי תקנה 512; החיוב בהוצאות יהיה לפי תקנה 512 או 513, לפי הענין.
- (ג) בדיון המתקיים בערכאה ראשונה, תינתן לבעלי הדין הזדמנות להשמיע את טענותיהם בדבר סכום ההוצאות ושכר הטרחה או שיעורם לפני מתן הצו להוצאות או לתשלום שכר טרחה.
- (ד) ניתן צו להוצאות או לתשלום שכר טרחה בהליך פלוני, לא ייפגע הצו על ידי כל צו אחר להוצאות שיינתן לאחר מכן שלא בדרך של ערעור על הצו הראשון.
512. (א) בית המשפט או הרשם יפסוק לטובת בעל דין שזכה את סכום ההוצאות שהוציא לשם ניהול ההליך כפי שזה הוכח לפניו, ובלבד ששוכנע כי הסכום סביר, מידתי והכרחי לניהול ההליך; וכן יפסוק שכר טרחה בהתאם לכללי התעריף הסביר, אלא אם כן ראה לחרוג מסכומים אלה מטעמים שיירשמו.
- קביעת סכום
הוצאות ושכר
הטרחה
[476(א) סיפה,
476(ג),
475(ב)]
תק' תש"ן-1990
(מס' 2)
תשנ"ו-1996
תק' (מס' 2)
תשנ"ז-1997
- (ב) החליט בית המשפט, או הרשם לחרוג מן הכלל הקבוע בתקנת משנה (א), יתחשב, בין השאר, בשווי הסעד שנפסק בתום הדיון, בדרך שבה ניהלו בעלי הדין את הדיון, במורכבות התיק, בטיב הענין והזמן שהושקע בהכנתו.
- (ב1) בתביעה לסעד כספי, זולת תביעה לפיצויים בשל נזק גוף כהגדרתה בתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007, יחולו ההוראות הבאות:
- (1) זכה התובע בפסק הדין בסכום העולה על 80% מהסכום שתבע, ישא הנתבע במלוא ההוצאות ושכר הטרחה כפי שנקבע בתקנת משנה (א);
- (2) זכה התובע בפסק הדין בסכוף השווה ל-80% מהסכום שתבע, או למטה מכך, ישא הנתבע בשיעור ההוצאות ושכר הטרחה כאמור בתקנת משנה (א) באופן יחסי בין הסכום שנתבע לסכום שנפסק.
- (3) זכה התובע בפסק דין בסכום השווה לפחות מ-30% מהסכום שתבע, לא יחויב לשאת בהוצאות התובע.
- (ג) פסק בית המשפט או הרשם שכר טרחת עורך דין לפי תקנת משנה (א), ייוסף לסכום שנקבע כאמור סכום השווה למס ערך מוסף שמשולם עליו, זולת אם הורה בית המשפט או הרשם הוראה אחרת; לענין תקנות אלה, דינו של סכום שהוסף כאמור כדין שכר הטרחה שנפסק.
- תק' (מס' 2)
תשנ"ו-1996

הטיל בית המשפט או הרשם הוצאות מבלי לפרש את סכום, יהא סכום ההוצאות צירופם של אלה, זולת אם קבע בית המשפט או הרשם הוראה אחרת מטעמים מיוחדים שיירשמו:

513. חישוב ההוצאות
[476(ב)]
תק' תש"ן-1990

(1) אגרות בית המשפט, הוצאות רישום של פרוטוקול בית המשפט, העתקתו או צילום, דמי המצאת כתב בי-דין לפי תקנה 475א, מס בולים, שכר בטלה של עדים, שכר רופאים ומומחים אחרים, דמי לינה ודמי נסיעה של אלה בישראל וכל הוצאה אחרת הרשומה כדין בתיק התובענה — כפי שקבע המזכיר הראשי של בית המשפט לפי החומר שבתיק, בלי צורך בבקשה ושלא בפני בעלי הדין;

תק' (מס' 2)
תשנ"ח-1998

(2) שאר ההוצאות כפי ששם הרשם, לפי בקשה בכתב או בעל פה ולאחר שנתן לבעלי הדין הזדמנות להשמיע טענותיהם, אם היה סבור שהוצאות המשפט האמורות היו סבירות ודרושות לניהול המשפט.

תק' תש"ן-1990

ראה בית המשפט או הרשם כי בעל דין האריך את הדיון בכל הליך שלא לצורך, על ידי טענות סרק או בכל דרך אחרת, רשאי הוא, באותו הליך או בפסק הדין, וללא קשר עם תוצאות המשפט, להטיל עליו לשלם הוצאות ושכר טרחה בשיעור שימצא לנכון בנסיבות הענין, לטובת בעל הדין שכנגד או לטובת אוצר המדינה, או לטובת שניהם.

514. הארכת דיון
שלא לצורך
[475(ג)]

צו לתשלום הוצאות או שכר טרחה שסכומם נקבע בידי בית המשפט או הרשם או בידי המזכיר הראשי של בית המשפט, ניתן להוצאה לפועל בדרך שמוציאים לפועל פסק דין של בית המשפט.

515. אכיפת צו לתשלום
הוצאות ושכר
טרחה
[477]

(א) בעל דין שטוען לעצמו, יראו אותו, לענין ההוצאות, כעד שהוזמן מטעמו בכל יום שהופיע למשפטו.

516.

בעל דין הטוען
לעצמו [480]
תק' תש"ן-1990

(ב) היה בעל הדין עורך דין והוא טוען לעצמו, הוא גופו או באמצעות משרדו, זכאי הוא לשכר טרחת עורך דין ולשאר הוצאות המשפט שהיה מקבל אילו העסיק עורך דין.

כשבעל דין הזכאי לקבל הוצאות חייב גם לשלם הוצאות, רשאי הרשם לשום את ההוצאות שאותו בעל דין חייב בתשלומן ולהורות על תשלום היתרה.

517. תיאום ההוצאות
בין בעלי הדין
[481]

(א) בעל דין הרואה עצמו מקופח על ידי קביעת המזכיר הראשי של בית המשפט לפי תקנה 513(1), רשאי לבקש, תוך שבוע מיום הקביעה, שהרשם יבדוק אותה.

518. בדיקת שומה
[482]

(ב) הבקשה יכול שתוגש בעל פה ויפורטו בה פריטי ההוצאה שהבקשה מתייחסת אליהם.

(ג) הרשם ידון בבקשה והוא רשאי ליתן כל צו שייראה לו צודק, ובלבד שלא יתן צו המשנה את קביעת המזכיר הראשי אלא לאחר שניתנה הזדמנות לבעלי הדין האחרים הנוגעים בדבר להשמיע את דברם.

(ד) משהוגשה הבקשה, תעוכב כל פעולה של הוצאה לפועל ביחס להוצאות השנויות במחלוקת עד לאחר הדיון בבקשה, זולת אם הורה הרשם אחרת.

519. (א) בית המשפט או הרשם רשאי, אם נראה לו הדבר, לצוות על תובע

ליתן ערובה לתשלום הוצאות ושכר טרחתו של ב"כ הנתבע.

(ב) לא ניתנה ערובה תוך המועד שנקבע, תידחה התובענה, אלא אם כן הורשה התובע להפסיקה; נדחתה תובענה לפי תקנה זו, רשאי התובע לבקש ביטול הדחייה, ואם נוכח בית המשפט או הרשם שסיבה מספקת מנעה את התובע מליתן את הערובה תוך המועד שנקבע, יבטל את הדחייה בתנאים שייראו לו, לרבות לענין ערובה והוצאות.

ביטול זכות אוטומטית לתגובה לתשובה ומתן שק"ד לשופט

לפי הפרוצדורה הקבועה בפרק כ' לתקנות סדר הדין האזרחי, כאשר מוגשת בקשה בכתב לבית המשפט, נתונה לצד שכנגד זכות להגיב לבקשה בתוך עשרים ימים; לאחר מכן למבקש נתונה זכות בתוך עשרה ימים, להשיב בכתב, לתגובה. במצב זה נדרשת המתנה של עשרה ימים עד לחלוף המועד להגשת כתב התגובה, כאשר לעיתים המבקש לא מגיש כלל כתב תגובה, ולעיתים האמור בכתב התגובה מהווה חזרה על האמור בבקשה המקורית. ישנם מקרים בהם בית המשפט סבור לאחר עיון בבקשה ובתגובה, כי תגובה נוספת איננה נחוצה לשם מתן החלטתו. ככל שבעלי הדין עומדים על חקירת המצהירים, בית המשפט מכריע בבקשה לאחר קיום דיון בנוכחות הצדדים, שבמסגרתו הם יכולים להתייחס לאמור בכתבי בי- הדין שהוגשו. נראה אם כן, שהליך התגובה לתשובה עשוי להיות במקרים מסוימים מכביד ומיותר.

בתקנה 241 לתקנות העיקריות, בתקנת משנה (ג) אחרי "המבקש רשאי"
יבוא "ברשות בית המשפט או הרשם".

תיקון תקנה
241

נספח יא'

הגבלת מספר דפים ומשך חקירות

על פי ההלכה הפסוקה, מוסמך בית המשפט במסגרת האחריות לניהולו של המשפט להתערב בחקירות העדים ולהגביל באופן סביר את משך הטיעונים (ע"א 2045/07 **אברהם סימון נ' הבנק הבינלאומי הראשון למשכנתאות בע"מ**; ע"א 1013/92 **הרוש נ' הרוש**, פ"ד מו(2) 133 (1992); ע"א 9965/06 **קלמס נ' ברדריאן**, פורסם בנבו, החלטה מיום 22.4.2007; בעמ' 182). בתי המשפט נוהגים לעשות שימוש בסמכות זו. קציבת משך החקירות והגבלת היקף כתבי הטענות המוגשים לבתי המשפט, לרבות סיכומים בכתב ובעל-פה, מאפשרים מיקוד של השאלות העיקריות השנויות במחלוקת בין בעלי הדין, וניצול יעיל של זמנו של בית המשפט. כתוצאה מכך, ניתן יהא להביא לחסכון בזמנו של בית המשפט ובזמנם של כל הצדדים הנוגעים בדבר. מוצע על כן לעגן סמכות זו במפורש בתקנות.

תיקון תקנה	בתקנה 68 לתקנות העיקריות, אחרי תקנת משנה (ב) יבוא :
68	"(ג) בית המשפט רשאי ליתן הוראות בדבר מספר עמודים שיכיל כתב טענות, וכן הוראות אחרות לגבי צורת כתב טענות."
תיקון תקנה	בתקנה 160 (ב) לתקנות העיקריות, בסופו יבוא :
160	"לרבות כל הוראה בדבר קציבת משך זמן לסיכום טענות בעל-פה או בדבר מספר עמודים שישאו סיכומיו של בעל דין."
הוספת תקנה	אחרי תקנה 169 לתקנות העיקריות יבוא :
169א	
"הגבלת	169א. בכל שלב משלבי הדיון רשאי בית המשפט לקבוע
משך	משך הזמן שיוקצב לשמיעת העדות."
העדות	

**מדינת ישראל
משרד המשפטים
מחלקת יעוץ וחקיקה**

לכבוד : חברי ועדת סדר הדין האזרחי

תקנות סדר דין אזרחי (הליכים קודם להגשת תובענה)

רקע

בשנים האחרונות – ובעיקר מאז פרסום דו"ח הועדה לבדיקת בתי המשפט הרגילים בישראל ("ועדת אור") ודו"ח הועדה לבדיקת מבנה מחלקת ניהול שיפוט ("ועדת רביב") – נראה, כי אנו עדים למגמת שינוי תפיסתי בארגון מערכת המשפט, בסדרי הדין ובעקרונות הניהול השיפוט. שינוי זה מצא לאחרונה ביטוי, בין השאר, ביצירת המסלול הדיוני החדש לניהול תובענות בסדר דין מהיר, ובמהלכים להקמת מחלקות לניתוב תיקים (מנ"תים) בבתי המשפט. הרפורמות בישראל משקפות מגמות דומות במדינות המשפט המקובל – לרבות הרפורמה בהליכים האזרחיים בבריטניה⁷ ובאוסטרליה⁸, והשינויים המבניים והארגוניים בבתי המשפט בארה"ב⁹.

ניהול שיפוט

שיטות משפט שונות תופסות את הניהול השיפוט באופן שונה. עם זאת, קיימת הסכמה כללית לגבי מספר עיקרים מנחים : ניהול שיפוט (case management) הוא תפיסה רעיונית ושיטה לניהול הליכים משפטיים. מטרתו היא להביא למציאת פתרון צודק וראוי לחילוקי דעות בין צדדים לסכסוך אזרחי, בדרך מהירה, יעילה ובעלות סבירה. בחינת המושג "ניהול שיפוט" בשיטות משפט זרות מצביעה על תחום התייחסות רחב ביותר, הכולל את אופן התנהלות הצדדים לסכסוך בטרם הגשת התובענה, אופן הגשת כתבי-בי-דין, נוהל הטיפול בתיקים, מיון התיק וניתובו למסלול שיפוט מתאים, קביעת לוחות זמנים, והגדרת יעדים באשר ליעול ההליכים ודרכי סיומם. אמצעים לזיהוי מוקדם של הסכסוך וליישובו, שלא בדרך של הכרעה שיפוטית לאחר שמיעת ראיות, מהווים חלק בלתי נפרד מניהול שיפוט. ניהול שיפוט מצריך התאמה בין סוג הסכסוך הספציפי לבין התהליך המשפטי והמשאבים המושקעים בו, תוך אימוץ גישה מונעת (preventive) לפתרון הסכסוך, שמירת השליטה בידי השופט, ותאום לוחות הזמנים ואירועים שונים בהליך (case events). ניהול שיפוט שם דגש על חובתם של עורכי-הדין כקציני בית המשפט (Officers of the Court) להבטיח, על ידי שיתוף פעולה ביניהם ועם בית המשפט, כי ההליכים יתקיימו באופן ראוי, על פי הכללים של בית המשפט.

(Lord Woolf) של הלורד וולף (Brown Book)⁷ ראה לדוגמה: דו"ח הביניים, הדו"ח הסופי וטיוטת התקנות (Civil Procedure Rules) וסדרי הדין האזרחי החדשים באנגליה (Access to Justice) בדבר "נגישות לצדק" (Lord Chancellor's). מחלקת הלורד צ'אנסלור (CPR) 1999, Supreme Court Practice 1999 (White Book) שוקדת בימים אלה על רפורמות נוספות בתחום הניהול השיפוט (ראה: Department <http://www.lcd.gov.uk>).

Australian Commonwealth, Access to Justice Advisory Committee : "Access to Justice: An Action Plan" (1994).⁸ ראה:

D. C. Steelman (et al.): "Caseflow Management" (2000), National Center for State Courts.⁹ ראה לדוגמה:

הליכים קודם להגשת תובענה

נייר זה מתייחס להיבט בתחום הניהול השיפוטי, אשר טרם זכה להכרה וליישום בישראל. מדובר בהתנהלות הצדדים לסכסוך אזרחי טרם הוגשה תובענה לבית המשפט. ניהול שיפוטי נכון חייב להתייחס למכלול הגורמים המשפיעים על התנהלות ההליך השיפוטי והמערכת המשפטית בכללה. על-כן, יש לאמץ כלים אשר יאפשרו לשופטים לעסוק, כבר מתחילת ההליך, בפעילויות המצריכות שיקול דעת שיפוטי מובהק, ולוודא כי הגדרת הנושאים השנויים במחלוקת, גילוי מסמכים והחלפת מידע רלבנטי אחר בין הצדדים ייעשו, במידת האפשר, בשלב המוקדם ביותר. ממסקנות דו"ח ועדת רביבי עולה, כי:

"לא אחת מוגשות תביעות בשלב מוקדם ובטרם הבשילו וזאת במטרה "לתפוס תור". תביעות אלה, ותביעות אחרות שבהן אין בפני בעלי הדין מלוא החומר הנדרש לתחילתו של דיון ענייני, מביאות לעומס מיותר על ביהמ"ש. יתרה מכך, תביעות שכאלה, הנקבעות לשיבה בפני שופט, מביאות לאובדן זמן שיפוטי, הן בהכנת התיק לשיבה, והן בשיבה עצמה שתוצאתה פעמים רבות היא דחייתה למועד מאוחר יותר."¹⁰

ועדת רביבי הצביעה על קשיים נוספים שמהם סובלים הצדדים ומערכת המשפט ככלל, כתוצאה מכך שבדרך כלל מוזמנים הצדדים לשיבה הראשונה מבלי שניתנות להם הנחיות כלשהן באשר לחלקם בהכנת התיק לדיון. בשל העדר כללים מנחים להכנת השיבה הראשונה, קורה פעמים רבות מידי שלא ניתן לנצל ישיבה זו (ולעיתים גם ישיבות שלאחריה) לקידום ענייני וראוי של ההליך. עוד קבלה הועדה על כך שבהגיע התיק לפני השופט לקדם משפט, אין בפניו מצע מוגדר לדיון, וכי הפרקליטים מגיעים לשיבה בפני השופט כאשר הם רשאים להעלות כל טענה העולה על רוחם, וזאת, ללא כל הודעה מוקדמת. מצב זה, לא זו בלבד שהוא גורם לבזבז זמן שיפוטי (שהוא המשאב היקר ביותר של מערכת השיפוט), אלא הוא גורם להעדר יכולת של תכנון ושליטה על משך הזמן הנדרש לטיפול בסכסוך, וכן להעדר הכנה מוקדמת מצד עורכי-הדין.

על קשיים דומים הצביע הלורד וולף (Lord Woolf) בדו"חות שגיבש לצורך הרפורמה במערכת המשפט האזרחי בבריטניה. אחד מן החידושים העיקריים בשיטת הניהול השיפוטי, אשר הונהגה בבריטניה בעקבות דו"ח הלורד וולף, הוא ה- Pre-Action Protocols. גם באוסטרליה, בהונג-קונג ובקנדה נמצאים כללים דומים בשלבים שונים של חקיקה ויישום¹¹. המדובר הוא במנגנון דיוני, שמטרתו להנחות את באי-כוח הצדדים כיצד לפעול באופן ראוי לשם יישוב הסכסוך ביניהם, בשלב שבו טרם הוגשה תביעה לבית המשפט, ובאופן משביע רצון מבחינת שני הצדדים. מטרת כללי ה- Pre-Action הוא לעודד את עורכי הדין לברר מהן הסוגיות העובדתיות והמשפטיות הנתונות במחלוקת אמיתית בין הצדדים, לבחון את חומר הראיות ולהימנע מהגשת "תובענות בוסר", ולשקול דרכים חלופיות ליישוב הסכסוך (פשרה, גישור וכיו"ב). לפי המודל האנגלי, הכללים אינם מחייבים את הצדדים באופן מוחלט, אלא מהווים "המלצות" להתנהגות תקינה

¹⁰ דין וחשבון של הועדה לבדיקת מחלקת ניהול שיפוטי ("דו"ח רביבי"), מרץ 1999, עמ' 12.
¹¹ <http://www.civiljustice.gov.hk/civiljustice> ראה דו"ח בדבר רפורמה מוצעת במערכת המשפט בהונג קונג.

(best practice). ברם, הפרה משמעותית של כללי הפרוטוקול עשויה להביא לכך שבית המשפט ינקוט אמצעים נגד הצד המפר. עורכי-דין מומחים נוטלים חלק אקטיבי בגיבוש הפרוטוקולים. לדברי המלומדים Grainger and Fealy:

“The protocols are, in short, ‘codes’ of responsible pre-action behaviour, drafted by the profession. Their provisions are designed to encourage a sensible exchange of views and a pooling of information between the parties even before a dispute develops into litigation – all with a view to the promotion of early settlements or at least the minimization of expense through greater ‘focussing’ on the real issues”¹².

הכללים הבריטים בדבר ה- “Pre-action Protocols”, נכללים ב- Practice Direction, והנם חלק אינטגרלי מסדרי הדין האזרחיים¹³. סעיף 1.4 ב- Practice Direction קובע, כי מטרת הכללים בדבר בירור הסכסוך טרם הגשת תובענה הן:

- (I) לעודד החלפת מידע מלא בין הצדדים לגבי התובענה האפשרית, בשלב מוקדם.
 - (II) לאפשר לצדדים להימנע מהליכים משפטיים על-ידי מציאת פתרון לסכסוך לפני הגשת תובענה לבית המשפט.
 - (III) לייעל את ניהול ההליך השיפוטי, במקרה שלא ניתן להימנע מהגשת תובענה לבית המשפט.
- כללי ה- Practice Direction חלים על שורה של פרוטוקולים פרטניים, המנוסחים בשיתוף פעולה עם עורכי הדין, ומפורסמים על ידי מחלקת הלורד צ'נסלור. נכון להיום, נכנסו לתוקף שמונה פרוטוקולים פרטניים, בסוגים עיקריים של תובענות:

- נזקי גוף (Personal Injury)
- רשלנות רפואית (Clinical Negligence)
- סכסוכים בענייני בנייה והנדסה (Construction and Engineering Disputes)
- לשון הרע (Defamation)
- רשלנות מקצועית (Professional Negligence)
- ביקורת שיפוטית (Judicial Review)
- מחלות (Disease and Illness)
- ליקויי בנייה (housing disrepair)

סעיף 2.1 ל- Practice Direction קובע, כי בבואו ליתן הוראות בדבר ניהול שיפוטי או הוצאות המשפט, רשאי בית המשפט לקחת בחשבון את השאלה האם צד להליך מילא או לא מילא אחר

¹²Ian Grainger & Michael Fealy: "The Civil Procedure Rules in Action" (2nd Edition) (2000), Cavendish, pg. 6

¹³ראה: Practice Direction – Protocols, CPR, http://www.hrothgar.co.uk/YAWS/pro/pd_prot.htm

הוראות הפרוטוקול הרלבנטי. יודגש, כי גם לגבי סוגים של תובענות שאינם מכוסים על-ידי פרוטוקול פרטני, סעיף 4 קובע, כי בית המשפט יצפה מן הצדדים לנהוג בסבירות בכל הנוגע לגילוי מסמכים והחלפת מידע אחר ביניהם, ולנסות להימנע מהליכים משפטיים שאינם נחוצים. בנוסף, מעניק ה- Practice Direction לבית המשפט סמכות להטיל מגוון סנקציות בגין הפרת כללי הפרוטוקול. סעיף 2.3 קובע, כי אם, לדעת בית המשפט, גרם אי מילוי הפרוטוקול לפתיחת הליך משפטי שלא היה נחוץ, או הביא לצבירת הוצאות מיותרות בהליך, רשאי בית המשפט להורות על נקיטת הסנקציות הבאות נגד הצד המפר:

(I) בית המשפט רשאי להורות, כי הצד המפר את הוראות הפרוטוקול יישא בהוצאות ההליך, כולן או מקצתן, לרבות בהוצאות הצד (או הצדדים) שכנגד.

(II) בית המשפט רשאי להורות למפר על תשלום הוצאות על בסיס השבה (indemnity basis).

(III) היה המפר תובע שזכה בתביעתו וזכאי לקבל פיצויים או סעד כספי אחר, רשאי בית המשפט להורות, כי לא יהיה זכאי לקבל ריבית בגין אותו סכום הסעד שנפסק לו, או להורות על תשלום ריבית הנמוכה מהריבית שהיה זכאי לקבל אילו לא הפר את הוראות הפרוטוקול.

(IV) היה המפר נתבע, ופסק בית המשפט כי עליו לשלם לבעל-דינו סכום כלשהו, רשאי בית המשפט לקבוע כי ישלם, בנוסף לכל סעד, עד 10% מעבר לשער הריבית הסטנדרטי שהיה משלם בגין אותו סכום.

סעיף 2.4 קובע, כי בבואו לעשות שימוש בסמכותו לפי סעיפים 2.1 ו-2.3, ישאף בית המשפט להשיב את המצב לתקינותו¹⁴. קרי, בית המשפט ישאף לפצות צד, שניהל את הטיפול בסכסוך באופן ראוי ותקין, כך שהצד התמים (the innocent party) לא ייצא נפסד מהפרת הפרוטוקול על-ידי בעל-דינו.

לבסוף, נותן ה- Practice Direction דוגמאות למעשים ומחדלים, אשר עלולים להתפרש על-ידי בית המשפט כהפרת הכללים. תובע עשוי להימצא חייב אם, בין היתר, לא סיפק לנתבע מידע מלא מספיק על תביעתו¹⁵, או אם לא מילא אחר שאר הוראות הפרוטוקול (לגבי חוות דעת של עד מומחה, למשל). נתבע עשוי להימצא כמי שנכשל במילוי הוראות הפרוטוקול אם, לדוגמה, לא השיב באופן ראוי על מכתבו של התובע ובתוך תקופת הזמן הקבוע בפרוטוקול (בתוך 21 יום בפרוטוקול המתייחס לנזקי גוף, ו-14 יום במקרים הנכללים בפרוטוקול הנוגע לרשלנות רפואית), או אם לא גילה מסמכים שאמור היה לגלות על-פי כללי הפרוטוקול הרלבנטי.

מודל מוצע

ועדת רביבי עמדה על העובדה, כי רוב רובן של התביעות המוגשות לבתי המשפט השלום בישראל הן ממספר סוגים קטן יחסית: תביעות לנזקי גוף ולפיצויים לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות

¹⁴ על היחס בין הפרת כללי הפרוטוקול ופסיקת הוצאות משפט ראה גם דבריו של הלורד וולף ב: Ford v.

GKR Construction Ltd. and others [2001] 1 All ER 802, at 810.

¹⁵ ראה, למשל, הפרוטוקול בנושא נזקי גוף (מצ"ב), שבו על התובע לכתוב מכתב מפורט לנתבע (עם העתק לחברת הביטוח של הנתבע, אם ידועה לו) הכולל פרטים אודות האירוע שגרם לנזק, טיב הנזק שנגרם והיקפו, הסיבות שלטענת התובע, בעטין הנתבע הוא האחראי לנזק וכד'. על התובע בפרוטציה לצרף מסמכים רלבנטיים למכתבו.

דרכים, תביעות בנקים וספקי אשראי, שטרות ושיקים, תביעות שיבוב ונזקי פח, תביעות הנוגעות לאספקת סחורות ושירותים, ותביעות לפי חוזי ביטוח). בכל אחד מסוגי התובענות הללו נדונות סוגיות עובדתיות ומשפטיות דומות, וניתן לזהות ולהציג את המאפיינים השווים בהם, באופן שייעל את ניהולם. לפיכך, מוצע לנקוט במהלך דו-שלבי ליצירת כללים בהליכים טרם הגשת תובענה :

- (1) התקנת כללי מסגרת בתקנות סדר הדין האזרחי ;
- (2) ניסוח פרוטוקולים פרטניים בסוגי תובענות עיקריים, שינוסחו בשיתוף פעולה עם עורכי-דין, ואשר ייכללו בתוספת מיוחדת לתקנות סדר הדין האזרחי.

טיוטת תקנות ראשונית מצורפת למסמך זה.

"פרק ב' – הליכים טרם הגשת תובענה"

1.

- צד לסכסוך בנושאים המפורטים בתוספת השלישית ימלא אחר הכללים המנויים בה, לפני פתיחת הליך, במטרה:
- (I) להביא להחלפת מידע מלא בין הצדדים לסכסוך לפני פתיחת ההליך, ולמנוע פתיחת הליכים שאינם נחוצים;
- (II) לעודד את הצדדים לסכסוך לבחון אפשרויות ליישוב הסכסוך ביניהם באמצעות מנגנונים ליישוב סכסוכים בהסכמה;
- (III) לסייע בניהול הוגן, יעיל וחסכני של ההליך המשפטי, אם ייפתח הליך בבית המשפט.

2.

- (I) נוכח בית המשפט, כי בעל דין לא מילא אחר הכללים כאמור בתקנה [1], רשאי הוא לנקוט באחד או יותר מן הצעדים הבאים:
- (1) לחייב את בעל הדין המפר למלא אחר הכללים כאמור;
- (2) להטיל עליו תשלום הוצאות שנצברו לבעל הדין שכנגד או לבית המשפט כתוצאה מאי קיום הכללים, בשיעור שימצא לנכון בנסיבות העניין, לטובת בעל הדין שכנגד או לטובת אוצר המדינה, או לטובת שניהם;
- (3) להורות על מחיקת כתב התביעה.

- (II) בבואו לפסוק לפי תקנת משנה (א) יבטיח בית המשפט, כי מצבו של בעל דין שמילא אחר הכללים כאמור, לא ישתנה לרעה כתוצאה מהפרת הכללים על-ידי בעל הדין שכנגד.

3.

- תובע עלול להימצא כמי שלא מילא אחר הכללים המנויים בתוספת השלישית אם, בין היתר:
- (I) לא גילה לצד שכנגד מידע שהיה עליו לגלות;
- (II) נמנע, ללא סיבה מוצדקת, מניסיון ליישב את הסכסוך בינו לבין הצד שכנגד שלא בדרך של הליך משפטי;
- (III) לא מילא אחר סדרי ניהול הסכסוך הקבועים בכללים.

4.

- נתבע עלול להימצא כמי שלא מילא אחר הכללים המנויים בתוספת השלישית אם, בין היתר:
- (I) לא גילה לצד שכנגד מידע שהיה עליו לגלות;
- (II) נמנע מלהודות בעובדה או בכל דבר אחר שהיה עליו להודות בו;
- (III) לא השיב לפנייה מקדמית של צד שכנגד במועד שנקבע לכך בכללים.

נספח יג'

הצעה לתיקון תקנות סד"א בנושא חקירה שלא בפני השופט הדן (עדות חוץ)

[ניתן לשלב את התקנות המוצעות בין תקנה 169 לבין תקנה 170 : תקנה 169א – תקנה 169י"ז]

הגדרות	א. בסימן זה –	"מזמין" – בעל דין המבקש לזמן עד ליתן עדות חוץ.
"עדות חוץ" – חקירה ראשית, חקירה נגדית או חקירה חוזרת אשר נגבית שלא בפני השופט הדן במשפט, בהתאם להוראות סימן זה.		
עדות חוץ	ב.	(א) בית המשפט רשאי, לבקשת בעלי הדין, להורות בכל עת על גביית עדות חוץ כתחליף לחקירתו בבית המשפט של כל אדם, אם שוכנע כי הדבר יסייע לניהולו היעיל של המשפט וכי לא ייגרם עיוות דין כתוצאה מכך.
(ב) על אף האמור בתקנת משנה (א), יהיה בית המשפט רשאי להורות על גביית עדות חוץ גם ללא הסכמתם של בעלי הדין, כאשר נתבקשה חקירתו של עד מומחה בהתאם להוראות תקנה 130א, ובלבד שנתן לבעלי הדין הזדמנות לטעון טענותיהם בעניין זה.		
(ג) בית המשפט לא יורה על גביית עדות חוץ אם לפחות אחד מן הצדדים אינו מיוצג בהליך.		
(ד) הורה בית המשפט על גביית עדות חוץ, רשאי הוא ליתן הוראות לענין סדרי גבייתה, ובכלל זה רשאי הוא להורות כי עדות חוץ תוגבל לנושא או לנושאים מסוימים ולקצוב את משכה.		
(ה) בכפוף לאמור בהוראות סימן זה, על עדות חוץ יחולו הוראות הדין החלות על עדות בבית המשפט, בשינויים המחויבים.		
מסירת הזמנה לעד ולבעלי הדין	ג.	(א) נקבע כי עד פלוני ימסור עדות חוץ, תומצא לאותו עד הודעה על כך זמן סביר לפני המועד לעריכת החקירה, ולא יאוחר מ-14 ימים לפני המועד המיועד לקיום החקירה.
	(ב)	הודעה לפי תקנת משנה (א) תהא ערוכה לפי טופס A שבתוספת, ותומצא גם ליתר בעלי הדין; ביקש המזמין שהעד יביא עימו מסמכים או מוצגים כלשהם, תצורף להודעה כאמור גם רשימת המסמכים או המוצגים הנדרשים.
מקום הישיבה	ד.	(א) ישיבה לצורך גבייתה של עדות חוץ תתקיים בבית המשפט, אולם רשאי בית המשפט להורות כי תתקיים במקום אחר שעליו יורה.

(ב) על אף האמור בתקנת משנה (א), הצדדים רשאים להסכים ביניהם על מקום גביית עדות החוץ.

יושב-ראש הישיבה ה. יושב-ראש הישיבה בה נגבית עדות החוץ יהיה פקיד בית המשפט או עורך דין שימנה בית המשפט או שישכימו עליו בעלי הדין, והוא ינהל את הישיבה בהתאם להוראות סימן זה; בית המשפט יהא רשאי לפסוק את שכרו.

התנגדות ו. (א) הובעה בשעת גביית עדות חוץ התנגדות לשאלה מסוימת, יש לרשום את השאלה, ההתנגדות, הנימוקים בעד ונגד והתשובה; לאחר סיום הצגת הנימוקים, ישיב העד לשאלה והחקירה תימשך כסדרה.

(ב) הובעה התנגדות שמקורה בטענת חיסיון או סוד מסחרי, ייערך הרישום כאמור בתקנת משנה (א), והעד לא ישיב לאותה שאלה.

(ג) בית המשפט יכריע בהתנגדויות לאחר הגשת עדויות החוץ.

הפסקת עדות חוץ ז. (א) בית המשפט רשאי, לבקשת עד או בעל דין, להורות על הפסקת גביית עדות חוץ בכל עת, אם שוכנע כי מן הראוי לגבות את העדות בפניו.

(ב) ביקש בעל דין להפסיק את החקירה ולגבות את העדות בפני בית המשפט, תיפסק החקירה לפרק זמן של שבעה ימים, שבהם יהיה על הצד שביקש את הפסקת החקירה להגיש בקשה מתאימה לבית המשפט; בחלוף פרק הזמן האמור, תחודש החקירה, אלא אם כן הורה בית המשפט אחרת.

(ג) מצא בית המשפט כי לא היה טעם בבקשה להפסקת החקירה כאמור בתקנת משנה (ב), רשאי הוא לחייב את בעל הדין שהגיש את הבקשה בהוצאות, ללא קשר לתוצאת ההליך העיקרי.

עדות לפני בית המשפט ח. בית המשפט רשאי להורות בכל עת, ביוזמתו או לבקשת הצדדים, לקרוא עד שכבר נגבתה ממנו עדות חוץ להעיד בפניו.

זימון למתן עדות חוץ

בבית משפט ה **ב**

תיק אזרחי / המרצת פתיחה מס' _____

_____ (שם המזמין ומעמדו בתיק) הודיע על כוונתו לחקור שלא בפני השופט

הדן את _____ (שם העד) מס' ת"ז _____ שמענו

_____ בקשר עם תיק מס' _____.

העד מתבקש להביא עמו לישיבה את המסמכים הבאים:

הישיבה המיועדת לחקירה שלא בפני השופט הדן כאמור תתקיים ביום _____

בשעה _____

במקום _____ ותתועד באמצעות צילום וידאו / הקלטת קול / רישום

פרוטוקול שיבוצעו בידי _____.

לפרטים ולתיאום אנא צרו קשר עם משרדנו בטלפון _____.

הצעת חוק לתיקון פקודת בתי הסוהר, התשס"ח-2008

- תיקון** 1. בסעיף 62א פקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], תשל"ב-1971¹⁶,
סעיף 62א אחרי סעיף קטן (ב) יבוא :

"(ב1) שר המשפטים, בהסכמת נשיא בית המשפט העליון, רשאי למנות לתקופה שיקבע, שופט בית משפט מחוזי שיצא לקצבה למלא תפקיד של שופט בבית משפט מחוזי, לעשיית כל פעולה ששופט נדרש לעשותה על פי סעיף זה; במילוי תפקידו יהיו סמכויותיו של שופט שנתמנה כאמור כסמכויות שופט בית משפט מחוזי; שופט שנתמנה כאמור לא יעסוק בעיסוק נוסף ולא ימלא תפקיד ציבורי אלא לפי חוק או בהסכמת נשיא בית המשפט העליון."

¹⁶ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 21, עמ' 459.